

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2021 m. sausis

PARENGTA

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS**

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS	3
ANK 122 straipsnio 1 dalies taikymas	3
<i>Dėl tyčios pažeisti autorių teises</i>	3
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	4
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	4
BK 147, 147¹ straipsnių taikymas	4
<i>Dėl prekybos žmonėmis ir išnaudojimo priverstiniam darbui sudėčių požymių</i>	4
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	7
BPK 160 straipsnio taikymas	7
<i>Dėl slapto sekimo atribojimo nuo policijos pareigūno tarnybinių pareigų atlikimo</i>	7
BPK 283 straipsnio 3 dalies taikymas	8
<i>Dėl nukentėjusiojo apklausos garso ir vaizdo nuotolinio perdavimo priemonėmis teisėtumo</i>	8
III. CIVILINĖS BYLOS	9
Daiktinė teisė	9
<i>Dėl vienam iš bendraturčių priteistinos kompensacijos už kitam priteisiamą turtą mažinimo, sprendžiant klausimą dėl turto atidalijimo iš bendrosios dalinės nuosavybės</i>	9
<i>Dėl servituto nustatymo teismo sprendimu</i>	9
<i>Dėl vindikacijos taikymo, panaikinus nuosavybės teisių perleidimo sandorius</i>	11
Paveldėjimo teisė	12
<i>Dėl nuosavybės teisių atsiradimo paveldėjimu ir disponavimo paveldėtu turtu</i>	12
Sutarčių teisė	13
<i>Dėl banko kaip finansų tarpininko pareigos atskleisti informaciją ir investicijų tinkamumo (priimtimumo) pareigos vykdymo, įrodinėjimo pareigos paskirstymo</i>	13
<i>Dėl tam tikrų projektavimo ir tyrinėjimo darbų rangos sutarčių (ne)vykdymo ypatumų</i>	15
Restruktūrizavimas	16
<i>Dėl teisės skusti pirmosios instancijos teismo nutartį, kuria patvirtintas restruktūrizavimo plano pakeitimas; teismo kompetencijos, vertinant ir tvirtinant restruktūrizavimo plano projektą; pagrindo nutraukti restruktūrizavimo bylą nustatymo</i>	16
Civilinio proceso teisė	17
<i>Dėl procesinių dokumentų įteikimo fiziniam asmeniui tvarkos</i>	17
<i>Dėl grupės ieškinio teisinio reguliavimo ir šių bylų proceso ypatumų</i>	19
<i>Dėl teisme nepatikrinto reikalavimo įskaitymo į priešpriešinį reikalavimą, kuriam išduotas vykdomasis dokumentas</i>	21
Darbo teisė	22
<i>Dėl darbo sutarties, sudarytos laimėjus viešąjį konkursą, (ne)įsigaliojimo</i>	22
<i>Dėl viešo konkurso organizatoriaus teisės atšaukti (panaikinti) konkurso rezultatus</i>	23
<i>Dėl tam tikrų Profesionaliojo scenos meno įstatymo nuostatų taikymo viešą konkursą laimėjusiam asmeniui ir prieštaravimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai</i>	24
<i>Dėl išbandymo sąlygos nustatymo darbo sutartyje, sudarytoje tarp iš valstybės biudžeto finansuojamos įstaigos ir jos konkurso būdu atrinkto darbuotojo</i>	26
<i>Dėl darbdavio patirtų darbuotojo mokymo ar kvalifikacijos tobulinimo išlaidų atlyginimo sąlygų</i>	27

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS

ANK 122 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl tyčios pažeisti autorių teises

Šioje administracinio nusižengimo byloje institucijos nutarimu asmuo administracinėn atsakomybėn buvo patrauktas pagal ANK 122 straipsnio 1 dalį už tai, kad portale www.alfa.lt publikuodamas straipsnį panaudojo nukentėjusiojo nuotrauką be jo sutikimo, t. y. ją viešai paskelbė

interneto puslapyje. Apylinkės ir apygardos teismų sprendimais administracinio nusižengimo teisena asmeniui buvo nutraukta.

Teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo tai, kad ANK 122 straipsnio 1 dalyje nustatyta atsakomybė už neteisėtą literatūros, mokslo ar meno kūrinio (įskaitant kompiuterių programas ir duomenų bazines) ar gretutinių teisių objekto arba jų dalies viešą atlikimą, atgaminimą, viešą paskelbimą, kitokį panaudojimą bet kokiais būdais ir priemonėmis nekomerciniais tikslais, taip pat kūrinio ar gretutinių teisių objekto neteisėtų kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą komerciniais tikslais. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad šis administracinis nusižengimas gali būti padarytas tik esant tiesioginei kaltininko tyčiai.

Teisėjų kolegija nurodė, kad byloje nustatyta, jog tinklalapyje www.alfa.lt publikuotame straipsnyje su nuotrauka buvo nurodytas naudojamas šaltinis – kito asmens (politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojo) asmeninėje paskyroje socialiniame tinkle paskelbtas pranešimas, o fotografijos autorių teisių subjektu įvardytas socialinis tinklas ir pateiktas minėto asmens komentaras, kad fotografija yra iš asmeninio archyvo. Taip pat nustatyta tai, kad pirmiau nurodytos fotografijos autorius yra pareiškėjas (nukentėjęs), tuo tarpu jis kaip nuotraukos autorius minėtame straipsnyje nenurodytas, o fotografija panaudota nesant jo sutikimo.

Išnagrinėjusi atnaujintą administracinio nusižengimo bylą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija pritarė apygardos teismo išvadoms, kad ginčijama fotografija kaip pagalbinė priemonė buvo naudota informacijos tikslais, t. y. siekiant pateikti informaciją apie politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojo pasirinktą kandidato valstybės tarnautojo pareigybei paieškos būdą, kuris ribojasi su valstybės tarnautojų veiklos ir tarnybinės etikos padorumo (pareiga elgtis nepriekaištingai) principu. Teisėjų kolegija pagrįstais laikė ir apygardos teismo motyvus, kad šiuo atveju nebuvo tyčios pažeisti autorių teises, kadangi straipsnyje buvo nurodytas nuotraukos šaltinis ir žurnalistui numanomas fotografijos autorius. Taigi, anot teisėjų kolegijos, šiuo atveju nenustačius tiesioginės kaltininko tyčios, administracinė atsakomybė pagal ANK 122 straipsnio 1 dalį negalima.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus teisėjų kolegija skundžiamus apylinkės teismo nutarimą ir apygardos teismo nutartį paliko nepakeistus.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 5 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-11-511/2021

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 147, 147¹ straipsnių taikymas

Dėl prekybos žmonėmis ir išnaudojimo priverstiniam darbui sudėčių požymių

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje asmenys buvo nuteisti pagal BK 147 straipsnio 2 dalį už prekybą žmonėmis, 147¹ straipsnio 1, 2 dalis atitinkamai už išnaudojimą priverstiniam darbui bei nusikalstamoms veikoms daryti ir vertimą dirbti nežmoniškomis sąlygomis.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo, kad BK 147 straipsnyje nustatyta prekybos žmonėmis veika – tai įvairūs sandoriai, kurių objektas yra žmogus (pardavimas, pirkimas, kitoks perleidimas ar įgijimas, verbavimas, gabenimas ar laikymas nelaisvėje žmogaus) ir kurie sudaromi siekiant išnaudoti tą žmogų, be kita ko, kas yra aktualu šiai bylai, priverstiniam darbui ar paslaugoms bei nusikalstamai veikai daryti. Pagal BK 147¹ straipsnį nustatyta atsakomybė už priverstinį darbą, neteisėtą vertimą žmogų dirbti tam tikrą darbą ar teikti tam tikras paslaugas, o pagal šio straipsnio 2 dalį baudžiamas tas, kas šio straipsnio 1 dalyje nurodytą veiką padarė versdamas žmogų dirbti ar teikti paslaugas vergijos ar kitokiomis nežmoniškomis sąlygomis. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija nurodė, kad BK 147 straipsnis, nustatantis atsakomybę už sandorius, sudarančius prielaidas išnaudoti žmogų, neapima paties išnaudojimo. Dėl to prekyba žmonėmis, atskleista žmogaus išnaudojimo stadijoje, turėtų būti inkriminuojama kartu (kaip realioji

sutaptis) su išnaudojimu priverstiniam darbui (BK 147¹ straipsnis). Išplėstinė septynių teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad prekybos žmonėmis, taip pat ir priverstinio darbo baudžiamosiose bylose svarbus faktas apie atitinkamą poveikį aukai, suvaržant jos laisvę, nustatymas. Priešingumas žmogaus laisvei siejamas su tam tikru piktaivališku poveikiu nukentėjusiajam, leidžiančiam palenkti šio asmens valią, kontroliuoti ir įtraukti jį į išnaudojimą.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija nutartyje taip pat pabrėžė, kad nagrinėjant tokio pobūdžio bylas itin svarbūs kriterijai yra esminės apgaulės panaudojimas ir nukentėjusių asmenų pažeidžiamumas bei jų priklausomumas. Apgaulė kaip prekybos žmonėmis požymis gali pasireikšti netikrų žinių pranešimu ar tiesos nutylėjimu. Prekybos žmonėmis auka gali būti suklaidinama dėl visko, ko iš tiesų siekiama (pvz., teigiama, kad ji vežama dirbti kavinėje, o iš tikrųjų yra gabenama seksualiniam išnaudojimui; siūlomas geras darbas užsienyje, o iš tiesų asmuo vežamas išnaudoti jį priverstiniam darbui ar nusikalstamoms veikoms daryti), arba tik dėl tam tikrų aplinkybių (dėl darbo ar gyvenimo sąlygų, atlyginimo dydžio, poilsio trukmės), asmuo gali būti klaidinamas arba nutylima dėl būsimų išskaitų iš jo atlyginimo, jų dydžio ir pan. Taip pat apgaulė dėl būsimos darbo ir jo sąlygų paprastai yra požymis, bylojantis apie prekybą žmonėmis, kai aukos išnaudojimas yra pridengtas savotišku aukos ir kaltininko susitarimu. Tuo tarpu pasinaudojimas asmens pažeidžiamumu teismų praktikoje aiškinamas kaip piktaivališkas pasiūlymas žmogui, kuris dėl sunkios padėties priverstas jį priimti. Pažeidžiamumas gali būti bet kokios rūšies – tiek fizinis, psichologinis, emocinis, susijęs su santykiais šeimoje, socialinis ar ekonominis, gali apimti nesaugų ar nelegalų aukos statusą, ekonominę priklausomybę ar trapią sveikatą; tai bet kokia situacija, kai asmuo, kurio būseną yra sunki, skatinamas duoti sutikimą savo paties išnaudojimui. Svarbu tai, kad šie požymiai turi lemti suvaržytą nukentėjusiojo galimybę rinktis ir sudaryti kaltininkui akivaizdžią galimybę manipuliuoti nukentėjusiuoju. Pasinaudojimas priklausomumu – tai specifinė psichinės prievartos rūšis, kai nukentėjusiajam tiesiogiai arba užuominomis leidžiama suprasti, jog norint išvengti tam tikrų nemalonumų jis privalo paklusti kaltininko, nuo kurio priklauso, valiai.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija nurodė, kad šioje baudžiamojoje byloje vienas iš nuteistųjų, užverbuodamas nukentėjusiuosius vyksti į Jungtinę Karalystę, žadėjo pakankamai gerai mokamą darbą, nemokamą apgyvendinimą ir finansinę paramą, kol jie bus įdarbinti, ir tai buvo esminės aplinkybės, nulėmusios nukentėjusiųjų apsisprendimą vyksti į Jungtinę Karalystę. Siekdami išnaudoti nukentėjusiuosius nusikalstamoms veikoms daryti bei priverstiniam darbui, nuteistieji dirbtinai sukūrė tokią situaciją, kad ilgą laiką nukentėjusiesiems jokie darbai nebuvo suteikti, tačiau jiems buvo skaičiuojami įsiskolinimai už gyvenamojo ploto nuomą. Be to, skolindami jiems lėšas pragyvenimui, savavališkai apkaltindami nukentėjusiuosius žalos padarymu dėl vagysčių ar neva kitaip padarytų tariamų nuostolių, nuteistieji padarė juos priklausomus nuo nuteistųjų valios ir atsiskaitymo už skolas pretekstu siūlė daryti nusikalstamas veikas – vogti, sukčiauti; nusikalstamas veikas nesutikusius daryti nukentėjusiuosius išnaudojo priverstiniam darbui, nusikalstamoms veikoms daryti. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad susiklosčiusioje situacijoje nukentėjusieji buvo pažeidžiami dėl buvimo užsienio valstybėje, kurios kalbos nemokėjo ar menkai mokėjo, šis barjeras lėmė situaciją, kad nukentėjusieji neturėjo realių galimybių susirasti darbą arba tokios jų galimybės buvo labai ribotos, nukentėjusieji neturėjo lėšų nei pragyvenimui, nei tikroms ar tariamoms skoloms apmokėti, todėl turėjo sutikti su nuteistųjų primetamomis sąlygomis. Pagal bylos aplinkybes nuteistiesiems tokia nukentėjusiųjų padėtis buvo žinoma ir iš dalies pačių nuteistųjų buvo sukurta. Taigi išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad pažeidžiamumo ir priklausomumo požymius teismai pagal nagrinėjamos bylos situaciją nustatė tinkamai. Be to, nuteistieji prieš nukentėjusiuosius naudojo fizinį smurtą ir grasinimus, taip juos įbaugindami ir versdami paklusti. Išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, visuma šių aplinkybių pagrindžia, kad apgaulė, pasinaudojant nukentėjusiųjų priklausomumu ir pažeidžiamumu, fiziniu smurtu ir grasinimais nuteistieji įgijo nukentėjusiųjų laisvę varžančią kontrolę ir tuo naudodamiesi juos išnaudojo.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį ir į tai, kad pagal teismų praktiką asmens laisvės suvaržymas prekybos žmonėmis byloje gali būti susijęs ne tik su visiška, bet ir daline galimybe judėti ar rinktis savo elgesio variantą ir pan. Visiškas tokių galimybių suvaržymas

labiau būdingas vergijos sąlygomis ar kai žmogus laikomas fiziniėje nelaisvėje. Šios bylos atveju nuteistieji nukentėjusiųjų laisvę varžančią kontrolę įgijo apgaule, pasinaudodami nukentėjusiųjų priklausomumu ir pažeidžiamumu, o vėliau ją užtikrino grasinimais ir fiziniu smurtu. Netiesioginė laisvę varžanti kontrolė, kaip antai pasinaudojimo asmens pažeidžiamumu, priklausomumu atvejais, pirmiausia pažeidžia asmens valios laisvę. Netiesioginės kontrolės atveju jos prievartinė esmė užmaskuota tam tikru kaltininko ir aukos susitarimu, kai dėl susiklosčiusių aplinkybių auka sutinka būti kontroliuojama ir išnaudojama. Tokiu atveju aukos sutikimas nepaneigia sandorio priešingumo žmogaus laisvei. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad asmens sutikimas dirbti neturi reikšmės, kai prekybos žmonėmis atveju poveikis žmogaus laisvei daromas grasinant arba panaudojant jėgą ar kitokią prievartą, pagrobiant, sukčiaujant arba apgaule, piktnaudžiaujant padėtimi arba pasinaudojant asmens pažeidžiamumu, duodant arba gaunant pinigų ar naudos siekiant kitą asmenį kontroliuojančio asmens sutikimo.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija sprendė, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pagrįstai įvertino, kad nukentėjusiesiems buvo suteikta sąlyginė veiksmų laisvė, tačiau jų valios laisvei buvo daromas varžomasis poveikis. Pagal byloje nustatytas aplinkybes nuteistieji kontroliavo nukentėjusiuosius ribodami jų galimybes disponuoti darbo užmokesčiu, grasindami bei bausdami juos fiziniu smurtu vertė dirbti ar užsiimti nusikalstamomis veikomis. Byloje teismų nustatytos bei nuosprendyje ir nutartyje išdėstytos aplinkybės neabejotinai patvirtina nuteistuosius kontroliavus nukentėjusiuosius ir prekybos žmonėmis ir, išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nuomone, priverstinio darbo atveju yra pakankamos spręsti apie jų valios suvaržymą.

Nagrinėjamos baudžiamosios bylos kontekste kasacinis teismas, pasisakydamas ir dėl priverstinio darbo nežmoniškomis sąlygomis aiškinimo, nurodė, kad, aiškinant darbo nežmoniškomis sąlygomis sampratą, atsižvelgtina į jai artimą ypatingai išnaudojamo darbo sąlygų sampratą, kurių apibrėžimas pateiktas 2009 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2009/52/EB 2 straipsnio 1 punkte: tai darbo sąlygos, įskaitant tas sąlygas, kurios atsiranda dėl diskriminacijos dėl lyties ar kitų priežasčių, kai yra labai didelė disproporcija, palyginti su teisėtai dirbančių darbuotojų darbo sąlygomis, ir kai jos, pavyzdžiui, daro poveikį darbuotojų sveikatai bei saugai ir yra nesuderinamos su žmogaus orumu. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į teisės doktriną, kurioje, be to, pasisakoma, kad priverstinio darbo nežmoniškomis sąlygomis atveju turėtų būti nustatytas faktas, jog nukentėjusysis buvo išnaudojamas ir jam sukeliama dvasinė ar fizinė kančia, nesuteikiant galimybės patenkinti būtinųjų žmogiškųjų poreikių, kaip antai normalus miegas, pailsėjimas, pavalgymas, gamtinių reikalų atlikimas, laisvalaikis po darbo valandų, bendravimas su šeima, artimaisiais ir kt., taip pat vertimas dirbti nepriimtinais sąlygomis, kaip antai dideliame karštyje, šaltyje, toksiškoje, radioaktyvioje aplinkoje be apsaugos priemonių, žeminant asmens garbę ar orumą ir pan. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad šioje byloje vienam iš nukentėjusiųjų pradėjus dirbti vieno iš nuteistųjų parduotuvėje, jo laisvė pasirinkti darbą ir gyvenamąją vietą buvo iš dalies suvaržyta. Nors darbas nebuvo sunkus, tačiau jis turėjo dirbti po 10 valandų per dieną be poilsio dienų, gyvendamas toje pačioje parduotuvėje. Tuo tarpu gyvenimo ten sąlygos buvo nesuderinamos su žmogaus orumu, jos nesuteikė jam galimybių patenkinti būtinus žmoniškuosius poreikius – normalų miegą, pavalgymą, gamtinių reikalų atlikimą, jis nuteistųjų buvo žeminamas. Taigi, išplėstinės septynių teisėjų kolegijos vertinimu, tokias priverstinio darbo sąlygas žemesnės instancijos teismai pagrįstai laikė nežmoniškomis.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, išplėstinė septynių teisėjų kolegija nuteistųjų bei jų gynėjų kasacinius skundus atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-73-511/2021

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 160 straipsnio taikymas

Dėl slapto sekimo atbėjimo nuo policijos pareigūno tarnybinių pareigų atlikimo

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje nuteistasis ir jo gynėjas kasaciniame skunde teigė, kad nuosprendis pagrįstas neleistiniais įrodymais. Kasatorių teigimu, policijos pareigūno veiksmai, kuriais jis stebėjo nuteistą bei liudytoją ir juos sekė, procese laikytini slapto sekimu (BPK 160 straipsnis), kuriam atlikti reikalinga teismo sankcija. Tuo tarpu šiuo atveju ji nebuvo gauta.

Kasacinis teismas nurodė, kad sprendžiant pareigūnų veiksmų teisėtumo klausimą yra svarbios teismų praktikoje suformuotos taisyklės. Pirmą – tais atvejais, kai duomenis surenka valstybės institucijos ar pareigūnai (ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas, teismas), būtina patikrinti, ar jie gauti įstatyme nurodytu būdu (principas – „leidžiama tai, kas numatyta įstatyme“) ir ar nebuvo pažeista įstatyme nustatyta duomenų gavimo tvarka; duomenys, kuriuos valstybės institucijos gavo įstatyme nurodytu būdu, įrodymais nepripažįstami. Antra – nors BPK 20 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad įrodymais pripažįstami duomenys, gauti įstatymų nustatyta tvarka, tačiau šios normos nereikia suprasti tiesiogiai. Praktikoje pasitaiko atvejų, kai tam tikri duomenys yra gaunami ne tik įstatymų, bet ir žemesnės teisinės galios aktų nustatyta tvarka. Šiuo atveju svarbu, kad žemesnės teisinės galios aktai būtų priimti vadovaujantis įstatymu. Trečia – įstatymas, kuriuo reglamentuojamas slapto sekimo (stebėjimo) priemonių taikymas, yra susijęs su Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnyje įtvirtintų teisių, tokių kaip teisė į privatų ir šeimos gyvenimą, būsto neliečiamybę ir susirašinėjimo slaptumą, apribojimu. Todėl tam, kad asmuo nepatirtų savavališko ir nepagrįsto teisės į privatumą suvaržymo, slaptos informacijos apie rengiamą, daromą, padarytą nusikalstamą veiką rinkimo priemonės, taip pat ir nurodytos Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatyme, kuriomis įsiterpiama į žmogaus privatų gyvenimą, gali būti skiriamos tik įstatyme nustatytais pagrindais, laikantis įstatyme nustatytos tvarkos, tik motyvuotu teismo sprendimu, paisant proporcingumo reikalavimų.

Anot teisėjų kolegijos, šioje byloje pareigūno veiksmai, kuriuos jis atliko, nustatydamas nusikalstamą veiką padariusį asmenį, buvo panašūs į BPK 160 straipsnyje reglamentuotą slaptą sekimą. Pareigūnas, gavęs duomenų iš tyrėjų, kurie informaciją surinko klausydamiesi liudytojo telefono pokalbių, apie planuojamą asmenų susitikimą dėl namų gamybos stipriojo alkoholinio gėrimo, nuvyko į numatomą namų gamybos alkoholinio gėrimo perdavimo vietą, sėdėdamas tarnybiniame nežymėtame automobilyje vizualiai užfiksavo liudytojo ir kasatoriaus susitikimą. Pareigūnas iš karto po šio asmenų susitikimo aikštelėje prisistatė liudytojui ir paprašė jo parodyti plastikinių talpyklų turinį – taip buvo rastos plastikinės talpyklos su skaidriu skysčiu, turinčiu naminės degtinės kvapą.

Šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo, kad pats savaimė kokio nors objekto stebėjimas yra bendrasis pažinimo metodas, ir jeigu juo nepažeidžiamos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės, nėra draudžiamas veiksmas, nesvarbu, kas – privatus asmuo ar valstybės pareigūnas – tai daro. Jeigu stebint objektą renkama informacija apie Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų saugomas vertybes, tai toks stebėjimas turi būti atliekamas įstatymų nustatyta tvarka, pavyzdžiui, informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą (BPK 160, 160¹ straipsniai). Apžvelgiamoje byloje įvykių eiga rodo, kad pareigūno veiksmai buvo atliekami labai trumpą laiką tarpą viešojoje vietoje, jų tikslas buvo nustatyti nusikalstamą veiką darančius asmenis. Šie veiksmai nebuvo fiksuoti naudojant vaizdo ar garso įrangą. Šiais veiksmais nebuvo renkama informacija apie kokio nors žmogaus privatų gyvenimą ar apie kokias nors kitas Konstitucijos ir įstatymų saugomas vertybes. Atsižvelgdama į tai, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad tokiais veiksmais policijos pareigūnas realizavo jo veiklą reglamentuojančių norminių aktų nustatyta teisę ir pareigą imtis visų priemonių, kad būtų išaiškinta nusikalstama veika ir nustatyti ją įvykdę asmenys (BPK 1 straipsnio 1 dalis, 164 straipsnio 1 dalis,

165 straipsnio 1 dalis, 171, 172 straipsniai, Lietuvos Respublikos policijos įstatymo 5, 6, 21, 22, 25, 26 ir kt. straipsniai).

Taigi, teisėjų kolegija sprendė, kad nėra pagrindo daryti išvadą, jog pareigūno surinkti duomenys buvo gauti ne įstatymo nustatyta tvarka ar jiems rinkti būtų reikalinga speciali tvarka, ir kasatorių skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-1073/2021

BPK 283 straipsnio 3 dalies taikymas

Dėl nukentėjusiojo apklausos garso ir vaizdo nuotolinio perdavimo priemonėmis teisėtumo

Kasatorius, kurio ginamasis apžvelgiamoje byloje nuteistas pagal BK 147 straipsnio 2 dalį už prekybą žmonėmis, 147¹ straipsnio 1, 2 dalis atitinkamai už išnaudojimą priverstiniam darbui bei nusikalstamoms veikoms daryti ir vertimą dirbti nežmoniškais sąlygomis, skunde, be kita ko, teigė, kad buvo pažeistas baudžiamojo proceso betarpiškumo principas, nes nesant objektyvių duomenų byloje, tik remiantis nukentėjusiojo prašymu, nukentėjusysis buvo apklaustas nuotoliniu būdu. Kasatoriaus nuomone, nukentėjusiajam prieš apklausą leidus išklausti ir susipažinti su visais jo ikiteisminio tyrimo metu duotais parodymais, buvo pažeistos jo ginamojo teisės. Kasatoriaus tvirtinimu, tokiu būdu kuriama ydinga praktika, kai bylos nagrinėjimas teisme yra tik formalus ikiteisminio tyrimo duomenų pagarsinimas be tokių duomenų patikrinimo.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija vertindama šiuos kasacinio skundo argumentus pirmiausia nurodė, kad tarptautiniai teisės aktai išskiria prekybos žmonėmis bylas iš kategorijų bylų, atkreipiant didesnę dėmesį į šių nusikalstamų veikų aukų apsaugą. Antai 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičiančioje Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR, pažymima, kad per baudžiamąjį tyrimą ir procesą prekybos žmonėmis aukoms turėtų būti taikoma jų individualius poreikius atitinkanti tvarka, atsižvelgiant, be kita ko, ir į fizines ir psichologines nusikalstamos veikos, padarytos aukai, pasekmes. Ar ir kaip tokia tvarka bus taikoma, sprendžiama kiekvienu atveju atskirai remiantis nacionalinės teisės aktuose nustatytais pagrindais bei teismų teisės veikti savo nuožiūra taisyklėmis, teismo praktika ar gairėmis. BPK 283 straipsnio 6 dalyje įtvirtinta galimybė, į teismo posėdį šaukiant nukentėjusįjį, teisėjo ar teismo nutartimi nukentėjusiojo apsaugos interesais dėl nukentėjusiojo specialių apsaugos poreikių neleisti kaltinamajam ir kitiems proceso dalyviams būti patalpoje, kurioje atliekama nukentėjusiojo apklausa. Tokiu atveju privalomai turi būti daromas garso ir vaizdo įrašas, o kaltinamajam ir kitiems proceso dalyviams turi būti sudaromos sąlygos stebėti ir girdėti apklausą iš kitos patalpos ir per teisėją ar teismą užduoti apklausiamam asmeniui klausimus. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija sutiko su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad nagrinėjamoje byloje siekis apsaugoti nukentėjusįjį nuo psichinės traumos ir kitų neigiamų padarinių, ypač atsižvelgiant į kaltinamųjų prieš nukentėjusįjį atliktų nusikalstamų veiksmų pobūdį, naudoto fizinio ir psichinio smurto intensyvumą, apygardos teismui buvo svari priežastis apklausti jį garso ir vaizdo nuotolinio perdavimo priemonėmis. Kartu kasacinis teismas pabrėžė ir tai, kad nukentėjusiojo apklausos atlikimas atskiroje patalpoje, esant BPK 283 straipsnio 6 dalyje nustatytiems pagrindams ir sąlygoms, nelaikytinas BPK 242 straipsnyje įtvirtintų tiesioginio ir žodinio bylos nagrinėjimo teisme reikalavimų pažeidimu.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija sprendė, kad apžvelgiamoje byloje pasitelkiant garso ir vaizdo nuotolinio perdavimo priemones nukentėjusiojo apklausa atlikta laikantis BPK 283 straipsnio 6 dalies reikalavimų. Dėl to, kad apklausos pradžioje nukentėjusiajam nurodžius, jog jis nagrinėjamų įvykių aplinkybių neprisimena, buvo perskaityti jo parodymai, duoti ikiteisminio tyrimo metu, BPK reikalavimai, išplėstinės septynių teisėjų kolegijos vertinimu, nebuvo pažeisti. Be to, anot kasacinio teismo, perskaičius nukentėjusiojo apklausos protokolų duomenis, jis patvirtino protokoluose užfiksuotas esmines bylai reikšmingas aplinkybes ir davė papildomus paaiškinimus. Šiame kontekste išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo ir tai, kad

kasatorius ir jo ginamasis turėjo teisę tiesiogiai stebėti nukentėjusiojo apklausą ir užduoti jam klausimus, taigi kasatoriaus ginamojo teisė į gynybą nebuvo suvaržyta.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, spręsdamas klausimą dėl nukentėjusiojo apklausos teisėtumo, esminių BPK pažeidimų nepadarė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-73-511/2021

III. CIVILINĖS BYLOS

Daiktinė teisė

Dėl vienam iš bendraturčių priteistinos kompensacijos už kitam priteisiamą turtą mažinimo, sprendžiant klausimą dėl turto atidalijimo iš bendrosios dalinės nuosavybės

Ieškovė prašė teismo nustatyti naudojimosi žemės sklypu, gyvenamuoju namu ir kitais statiniais tvarką. Atsakovė priešieškiniu prašė atidalyti nurodytų nekilnojamųjų objektų dalis iš bendrosios dalinės nuosavybės. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nusprendė, kad dėl itin konfliktiškų bylos šalių santykių geriausiai bendraturčių interesus atitiktų ginčo objektų priteisimas ieškovei, o atsakovei – kompensacijos pinigais priteisimas iš ieškovės. Kasaciniu skundu atsakovė teigė, kad teismai nepagrįstai nustatė turto vertės padidėjimą dėl ieškovės atliktų darbų, investicijų ir kitų išlaidų, susijusių su bendru turtu, ir, remdamiesi tuo, nepagrįstai sumažino ieškovės atsakovei mokėtinos kompensacijos dydį.

Kasacinis teismas nurodė, kad tarp šalių iš esmės nėra ginčo, jog atsakovei priklausančios ir ieškovei priteistinos ginčo turto dalies vertė – 21 570 Eur. Bylą nagrinėję teismai nusprendė, kad atsakovei priteistina kompensacijos suma yra mažintina iki 9115 Eur, atsižvelgiant į ieškovės patirtas su ginčo turtu susijusias išlaidas (įvairius gyvenamojo namo remonto darbus ir kitas išlaidas, susijusias su pastatais, statiniais bei žeme).

Kasacinis teismas konstatavo, kad teismas, spręsdamas dėl ieškinio reikalavimo taikyti atidalijimą iš bendrosios nuosavybės, priteisiant vienam iš bendraturčių kompensaciją pinigais, pagrįstumo, nesant pareikšto kito bendraturčio (išlaidas patyrusio asmens) priešpriešinio reikalavimo, neturi teisinio pagrindo spręsti turto išlaidų atlyginimo (priteisimo) klausimo, kadangi savarankiško reikalavimo ir jo faktinio pagrindo nesuformavimas įstatymo nustatyta tvarka reiškia reikalavimo apimties ir įrodinėjimo ribų neapibrėžtumą, o tai suvaržo bendraturčio, kuriam priteistina kompensacija, teisę į teisminę gynybą ir gali iš esmės pažeisti tokio asmens teisėtus interesus. Kasacinis teismas nusprendė, kad, atsižvelgiant į tai, jog ieškovė nebuvo pareiškusi reikalavimo priteisti turto pagerinimo išlaidų atlyginimą, teismai, spręsdami dėl kompensacijos priteisimo, neturėjo teisinio pagrindo spręsti klausimo dėl turto pagerinimo ir šių išlaidų atlyginimo priteisimo.

Remdamasis nurodytais argumentais ir atsižvelgdamas į tai, kad teismai tinkamai nesilaikė vadovavimo procesui principo, nepasiūlė ieškovei patikslinti ieškinio reikalavimo ir nenurodė, kad šios išlaidos negali būti ieškovei priteistos, o vėliau galimai įskaitytos į atsakovei iš ieškovės priteistinos kompensacijos dydį, ieškovei nepareiškus savarankiško reikalavimo tokių išlaidų atlyginimą priteisti iš atsakovės, kasacinis teismas panaikino bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-182-916/2021

Dėl servituto nustatymo teismo sprendimu

Ieškovai teismo prašė nustatyti neatlygintinį 9 metrų pločio kelio ir antžeminių bei požeminių komunikacijų servitutą per atsakovei nuosavybės teise priklausantį žemės sklypą pagal ieškovų pateiktus dokumentus. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė ieškinį.

Kasacinis teismas nurodė, kad bylą nagrinėjusių teismų nustatyta, jog ieškovai reikalavimą dėl ginčo servituto nustatymo suformulavo remdamiesi 2014 m. parengtu žemės sklypo (-ų) formavimo ir pertvarkymo projektu, kuriame nustatytas įrengti ieškovų nurodomas 9 metrų pločio kelias, taip pat rėmėsi 2019 m. parengta servituto nustatymo schema, kurioje nurodytas suformuoti reikalingas 9 metrų pločio kelio ir inžinerinių tinklų servitutas per atsakovės žemės sklypą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad servitutas, kaip daiktinė teisė, tiek nustatomas, tiek dėl jo pabaigos sprendžiama pagal civilinės teisės normas. Teritorijų planavimo dokumentuose gali būti suprojektuojamas kelias servitutui nustatyti, tačiau servitutas nustatomas tik įstatymais, sandoriais ir teismo sprendimu, o įstatymo nurodytais atvejais – administraciniu aktu (CK 4.124 straipsnis). Kai teisme priimamas sprendimas dėl servituto nustatymo, tai yra įvertinami šalių interesai ir aplinkybės, kurios yra svarbios servituto dydžiui. Jos gali sutapti, bet gali ir nesutapti su ta aplinkybių visuma, kuri yra įvertinama ir yra svarbi tvirtinant teritorinio planavimo dokumentus su siūlymais dėl servituto nustatymo. Atitinkamai siūlymai dėl servituto nustatymo ir jo dydžio bei kitų sąlygų teritorinio planavimo dokumentuose nėra kokiu nors būdu privalomi šalims ar teismui, nors juose gali būti tam tikrų duomenų apie servituto būtinumą ar jo dydį. Viena vertus, tai reiškia, kad teritorijų planavimo dokumentuose esantys faktiniai duomenys gali būti teikiami kaip vienas iš įrodymų, iš kurių teismas sprendžia dėl servituto būtinumo, dydžio ir kitų reikšmingų servituto nustatymui aplinkybių (CPK 177 straipsnis). Kita vertus, jie neturi didesnės įrodomosios ar prejudicinės galios (CPK 182, 197 straipsniai), todėl servitutui ir jo dydžio nustatymui teritorijų planavimo dokumentuose esantys faktiniai duomenys su siūlymais gali būti vertinami kaip vienas iš įrodymų (CPK 185 straipsnis). Jeigu jų ir kitų įrodymų pagrindu teismas daro išvadą, kad teritorijų planavimo dokumentuose esantys siūlymai dėl servituto nustatymo ir jo dydžio yra pakankami, atitinka įstatymo reikalavimus ir šalių interesus tiek, kad patenkina viešpataujančiojo daikto poreikius ir pernelyg nesuvaržo tarnaujančiojo daikto savininko teisių, tai teismas gali patvirtinti prašomą servitutą tokį, koks buvo siūlymuose. Kitu atveju teismas gali nepatvirtinti siūlyme dėl servituto projektuoto servituto dydžio, jeigu minėtų reikalavimų toks siūlymas neatitiko. Kasacinis teismas, atsižvelgdamas į ieškovų pateiktą servituto nustatymo schemą, žemėtvarkos planavimo dokumentą ir kitus bylos įrodymus bei teismų byloje nustatytas aplinkybes, sprendė, kad teismai pagrįstai pripažino, jog ginčo atveju tokio dydžio (9 metrų) kelio servitutas nebuvo įrodytas kaip būtinas. Vien tik žemės sklypo projektavimo dokumentų pateikimas nėra pakankamas pagrindas spręsti, kad ieškovams 9 metrų pločio kelio servitutas yra objektyviai būtinas ir kad nėra galimybės patenkinti ieškovų poreikių nustatant siauresnio pločio servitutą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nustatant servitutą turi būti orientuojamasi į kuo mažesnius tarnaujančiojo daikto savininko teisių ribojimus.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad teismas reikalavimų dėl servituto nustatymo nesprenžia iš dalies, nes sprendimas dėl servituto nustatymo priimamas patvirtinant tikslus tarnaujančiojo ir viešpataujančiojo daikto apribojimus, kurie prireikus atvaizduojami planuose. Atsižvelgiant į tai, kad servitutas, kaip nuosavybės suvaržymas, turi būti tikslus ir aiškus, tai jis nustatomas pagal pateiktą planą, kuris grafiškai atvaizduoja būtinų apribojimų dydį. Kadangi servituto planas yra būtina ieškinio dalis, tai jo nesant byla negali būti nagrinėjama. Šioje byloje esant duomenų, jog šalys teismo proceso metu sprendė klausimą dėl kito dydžio servituto nustatymo, tačiau byloje nebuvo pateiktas kitas konkretus servituto nustatymo planas, darytina išvada, kad, byloje ieškovui neįrodžius reikalavimo nustatyti 9 metrų pločio kelio servitutą pagal jo teiktą planą, teismams nebuvo teisinio pagrindo nustatyti kitokį servitutą nei apibrėžtas ieškovų pateiktoje servituto nustatymo scheme, todėl ieškovų reikalavimas pagrįstai buvo atmestas.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-181-695/2021

Dėl vindikacijos taikymo, panaikinus nuosavybės teisių perleidimo sandorius

Ieškovas prokuroras kreipėsi į teismą, gindamas viešąjį interesą, dėl administracinių aktų, sutarčių, paveldėjimo teisės pagal įstatymą liudijimo dalies panaikinimo bei žemės sklypų valstybės nuosavybės išreikalavimo. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tenkino ieškinio reikalavimus panaikinti administracinius aktus, nes atsakovai žemės sklypus įgijo perėmę teises atkurti žemės nuosavybę iš asmens, neturėjusio tokios teisės (nuosavybės atkūrimo procesas buvo pradėtas suklastotų, tikrovės neatitinkančių dokumentų pagrindu), tačiau skirtingai sprendė vindikacijos taikymo klausimą. Pirmosios instancijos teismas tam tikrų atsakovų atžvilgiu netaikė vindikacijos, o apeliacinės instancijos teismas sprendė priešingai – taikė ieškovo prašomą vindikaciją nurodytų atsakovų atžvilgiu. Kasaciniame skunde šie atsakovai teigė, kad apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl vindikacijos taikymo pagal CK 4.96 straipsnio 2 dalį, nepagrįstai vertino, kad turto valstybė neteko dėl nusikaltimo, be to, tokia teismo išvada pažeidžiama teisėje galiojanti asmens nekaltumo prezumpcija, taip pat – nebuvo paneigta atsakovų sąžiningumo prezumpcija.

Kasacinis teismas, atsižvelgęs į Konstitucinio Teismo ir kasacinės instancijos teismo baudžiamosiose bylose pateiktus išaiškinimus, sprendė, jog CK 4.96 straipsnio 2 dalyje nustatytas kvalifikuojantis požymis – padaryto nusikaltimo faktas, kurį nustačius galima išreikalauti nekilnojamąjį turtą ir iš sąžiningo įgijėjo, gali būti konstatuotas ne tik tais atvejais, kai apkaltinamuoju nuosprendžiu yra konstatuojamas nusikaltimo faktas bei nustatomas ir pripažįstamas kaltu jį padaręs asmuo, bet ir kai baudžiamasis procesas nutraukiamas, suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui, tačiau teismo išnagrinėjus baudžiamąją bylą iš esmės priimtame procesiniame sprendime konstatuojamas nusikalstamos veikos objektyviaja prasme faktas. Šis požiūris dera ir su kasacinio teismo 2007 m. balandžio 6 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-154/2007, jau pateiktu išaiškinimu, jog CK 4.96 straipsnio 2 dalis taikytina tais atvejais, kai baudžiamojo proceso metu konstatuojama, kad įtarimas dėl nusikalstamos veikos pasitvirtino, tačiau nėra nustatomas nusikalstamą veiką atlikęs asmuo.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad konstatuotas nusikalstamos veikos faktas atskirais įstatymų nustatytais atvejais yra būtinas civilinių santykių teisiniui kvalifikavimui. Todėl šiuo atveju yra atsižvelgiama į objektyviają prasme konstatuotą nusikalstamą veiką, siekiant taikyti CK 4.96 straipsnio 2 dalį, ir tai savaime asmens nekaltumo prezumpcijos nepažeidžia. Kasacinis teismas nurodė, kad ginčo atveju baudžiamojoje byloje įsiteisėjusiu teismo sprendimu procesas nutrauktas, suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui, tačiau šiame procesiniame sprendime buvo padarytos išvados dėl pareikštų kaltinimų (valstybės tarnautojos piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi) pagrįstumo leidžia spręsti, kad nuosavybės teisės buvo atkurtos nusikalstamu būdu. Kasacinio teismo vertinimu, minėtoje baudžiamojoje byloje nustatytos aplinkybės turi prejudicinę reikšmę šiai nagrinėjamai civilinei bylai (CPK 182 straipsnio 3 dalis). Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas sprendė, kad nurodytoje baudžiamojoje byloje buvo konstatuoti atkuriant nuosavybės teises atlikti nusikalstami veiksmai objektyviaja prasme. Tai sudarė pakankamą pagrindą taikyti CK 4.96 straipsnio 2 dalį.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad nurodytais išaiškinimais nėra nukrypstama nuo išaiškinimų, pateiktų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 18 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-76-916/2019, nes juose yra pateikiamas teisinis vertinimas atsižvelgus į tai, kad baudžiamųjų bylų procesas nutrauktas, suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui, dar iki Konstitucinio Teismo bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuluotų vertinimų dėl BK 95 straipsnio nuostatos (baudžiamosios atsakomybės senaties) taikymo tik išnagrinėjus bylą iš esmės, todėl šioje byloje nebuvo vertintos aplinkybės dėl nusikalstamos veikos objektyviaja prasme padarymo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pasisakyta, kad CK 4.96 straipsnio 2 dalį taikant tais atvejais, kai žemės sklypų savininkė (valstybė) prarado šį turtą dėl valstybės tarnautojų nusikalstamų veikų nepagrįstai atkuriant nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą, būtina įvertinti, ar teisės atkurti nuosavybės teises įgijėjas buvo sąžiningas. Toks vertinimas leidžia užtikrinti, kad dėl valstybės tarnautojų nusikalstamų veikų kilusios pasekmės nebūtų nepagrįstai

perkeliamos sąžiningiems asmenims. Tokiais atvejais nustatčius, kad įgijėjas yra sąžiningas, CK 4.96 straipsnio 2 dalies norma negali būti taikoma. Atsižvelgdamas į baudžiamojoje byloje nustatytas aplinkybes (nuosavybės teisių perleidimo sandoriai neatlygintiniai, įgiję asmenys – žemėtvarkos skyriaus darbuotojai ir kt.) apeliacinės instancijos teismas nusprendė, jog iš įrodymų visumos darytina labiau tikėtina išvada, kad nurodyti atsakovai nebuvo sąžiningi įgijėjai. Kasacinis teismas konstatavo, kad šie apeliacinės instancijos teismo argumentai vertintini kaip teismo išvada dėl byloje esančių duomenų pakankamumo šiuos asmenis laikyti nesąžiningais.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-7-611/2021

Paveldėjimo teisė

Dėl nuosavybės teisių atsiradimo paveldėjimu ir disponavimo paveldėtu turtu

Ieškovai prašė teismo pripažinti negaliojančiu nuo sudarymo momento atsakovei 2016 m. išduotą paveldėjimo teisės pagal įstatymą į 1/2 ginčo statinių liudijimą, pripažinti ieškovams lygiomis dalimis bendrosios dalinės nuosavybės teisę į 1/2 dalį ginčo statinių. Ieškovai nurodė, kad pagal notaro 2013 m. rugpjūčio 30 d. išduotą paveldėjimo teisės pagal įstatymą liudijimą ir patvirtintą paveldėto turto pasidalijimo sutartį bei tą pačią dieną su palikėjo sutuoktine sudarytą žemės sklypo dalies pirkimo–pardavimo sutartį ieškovai tapo viso žemės sklypo, ant kurio yra ginčo statiniai, bendraturčiais, kuriems šis sklypas priklauso bendrosios dalinės nuosavybės teise. Ieškovai teigė, kad nors ginčo statiniai 2013 m. rugsėjo 16 d. nebuvo įtraukti į paveldėjimo teisės liudijimą ir paveldėto turto pasidalijimo sutartį kaip atskiri paveldimo turto vienetai, tačiau jie perėjo ieškovų nuosavybėn šiems priimant palikimą, pasidalijant paveldėtą turtą bei žemės sklypo pirkimo–pardavimo sutarties pagrindu įgyjant nuosavybėn likusią žemės sklypo dalį, todėl notaro 2016 m. gegužės 23 d. išduotas atsakovei paveldėjimo pagal įstatymą teisės į 1/2 dalį ginčo statinių liudijimas yra neteisėtas ir niekinis. Pirmosios instancijos teismas tenkino ieškovų reikalavimus, o apeliacinės instancijos teismas atmetė ieškovės reikalavimą dėl paveldėjimo teisės pagal įstatymą liudijimo pripažinimo negaliojančiu, kitą bylos dalį nutraukė. Kasacinėje instancijoje kilo teisės klausimas dėl disponavimo paveldėtu, tačiau į paveldėjimo teisės liudijimą neįtrauktu daiktu, kaip nuosavybės teisės objektu.

Kasacinis teismas nurodė, kad, gavę paveldėjimo teisės liudijimą, iki teisių į daiktus įregistravimo viešame registre įpėdiniai gali paveldėtą turtą pasidalyti, sudarydami paveldėto turto pasidalijimo sutartį, nurodydami, kokie daiktai, kokia dalimi kuriam iš įpėdinių atitenka ir kaip yra atsiskaitoma su kitais įpėdiniais, jei pasidalijama kitaip, nei nustatyta įstatymu ar testamentu (CK 5.70 straipsnis). Taigi, pirmiausiai išduodamas paveldėjimo teisės liudijimas, o tik po to (vėliau) kitu notarinio veiksmu patvirtinama paveldėto turto pasidalijimo sutartis.

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad paveldėto turto pasidalijimo sutartis – tai daugiašalis, konsensualinis sandoris, kurio šalys – palikimą priėmę įpėdiniai. Nekilnojamųjų daiktų padalijimas įforminamas notarine sutartimi (CK 5.70 straipsnio 1 dalis). Ji taip pat turi būti įregistruota viešame registre. Vadovaujantis CK 1.93 straipsnio 3 dalimi, notarinės formos nesilaikymas sandorį daro negaliojantį. Jei įpėdiniai dalijasi kitokius, nei nekilnojamieji, daiktus ar su nekilnojamaisiais daiktais nesusijusias teises, jie tai gali padaryti ir rašytine ar žodine sutartimi. Kilus ginčui, šios sutartys vertinamos pagal bendrąsias sutarčių aiškinimo taisykles. Kasacinis teismas pažymėjo, kad paveldėto turto pasidalijimo sutartis nustato, kaip ir kokiomis dalimis įpėdiniai paveldėtą turtą pasidalijo, nes būtent paveldėjimo teisės liudijimo ir šios sutarties, nustatančios kitokias paveldėto turto dalis nei paveldėjimo teisės liudijimas, pagrindu viešame registre registruojamos įpėdinių nuosavybės teisės į paveldėtą turtą. Kasacinis teismas konstatavo, kad paveldėtam turtui pasidalyti taikomos daiktinės teisės normos, reglamentuojančios bendrąją dalinę nuosavybę, kartu su specialiąsias taisykles nustatančiomis paveldėjimo teisės normomis dėl turto pasidalijimo būdų, įtvirtintų CK 5.70 straipsnyje. Įstatymas nedraudžia įpėdiniais savo valia atsiskayti dalies

paveldimo turto ar nereikalauti kompensacijos tuo atveju, jei kitam iš įpėdinių atitenka didesnė paveldimo turto dalis. Įstatyme nenustatyta, kad įpėdiniai privalo turtą pasidalyti atsižvelgdami į jiems priklausančias paveldimo turto dalis. Tokia sutartis galėtų būti laikoma mišria sutartimi, turinčia tiek turto pasidalijimo, tiek dovanojimo sutarčių požymių. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad įpėdiniai, įregistravę savo nuosavybės teises į atskirus daiktus viešame registre, nebegali sudaryti paveldimo turto pasidalijimo sutarties, tačiau gali įgyvendinti paveldėto turto savininko teises, disponuodami paveldėtu turtu ir sudarydami sandorius tarpusavyje bei su trečiaisiais asmenimis.

Kasacinis teismas konstatavo, kad atsižvelgiant į CK 5.50 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą draudimą priimti palikimą iš dalies arba su sąlyga ar išlygomis, priėmus palikimą įpėdinis laikomas įgijusiu nuosavybės teises į visą palikimą sudarančią turtą, o esant įpėdinių daugumai – į atitinkamą palikimą sudarančio turto dalį. Išdavus paveldėjimo teisių liudijimą, pasibaigia paveldėjimo teisių režimas, kuriam esant įpėdiniai gali disponuoti paveldėjimo teisėmis, o ne konkrečiu paveldėtu turtu. Paveldėjimo teisių režimas pasibaigia viso paveldėto turto atžvilgiu, nepaisant to, kad koks nors į palikimą įeinantis turtas dėl nežinomų priežasčių lieka neįtrauktas į paveldėjimo teisės liudijimą. Todėl vien konkretaus paveldėto daikto neįtraukimo į paveldėjimo teisės liudijimą aplinkybė nereiškia, kad neįtraukto daikto atžvilgiu lieka galioti paveldėjimo teisių režimas ir kad įpėdiniai pirminiame disponavimo paveldėtu turtu etape negali disponuoti į paveldėjimo teisės liudijimą neįtrauktu daiktu, tarpusavyje susitardami dėl paveldėto turto pasidalijimo ar perleidimo.

Kasacinis teismas nurodė, kad tiek iš pirmosios, tiek iš apeliacinės instancijos teismų priimtų sprendimų matyti, jog, nagrinėdami šią bylą, teismai netyrė ir nevertino, ar, atliekant paveldėjimo procedūras, įpėdiniai, pasidalydami palikimą, susitarė dėl ginčo statinių paskyrimo ieškovams, kompensuojant kitiems įpėdiniams jų vertę kitais daiktais ar pinigais, taip pat netyrė ir nevertino, ar įpėdinių 2013 m. rugsėjo 16 d. sudaryta pirkimo–pardavimo sutartis apėmė šalių valią tik dėl pardavėjai priklausiusios žemės sklypo dalies, ar ir dėl ant to žemės sklypo esančių statinių pardavėjai priklausiusios atitinkamos dalies perleidimo.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimų dalis dėl nurodytų ieškovų reikalavimų ir šią bylos dalį perdavė pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-173-916/2021

Sutarčių teisė

Dėl banko kaip finansų tarpininko pareigos atskleisti informaciją ir investicijų tinkamumo (priimtimumo) pareigos vykdymo, įrodinėjimo pareigos paskirstymo

Ieškovas teismo prašė iš atsakovo banko kaip finansų tarpininko priteisti žalos, kurią kildino iš skirtumo tarp nuvertėjusių investicinių fondų vienetų pirkimo ir pardavimo kainų, atlyginimą. Ieškovas rėmėsi investicijų tinkamumo pareigos ir pareigos atskleisti informaciją pažeidimu, be kita ko, teigdamas, kad atsakovas nesuteikė informacijos ieškovui, kuris yra neprofesionalusis investuotojas, apie pavidimu ketinamų įsigyti konkrečių vertybinių popierių rūšį ir jų netinkamumą ieškovui. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė ieškovo reikalavimus.

Kasacinis teismas nurodė, kad investicijų tinkamumo pareigą (angl. *suitability*) sudaro dviejų rūšių pareigos: pareiga surinkti apie klientą aktualią informaciją ir pareiga atsižvelgiant į surinktą informaciją nuspręsti dėl investicijų, kurios geriausiai atitiktų kliento interesus. Pagal Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo (toliau – FPRĮ) nuostatas investicijų tinkamumo pareiga taikoma tik investavimo rekomendacijų teikimui ir (arba) finansinių priemonių portfelio valdymui. Kitų investicinių paslaugų teikimui taikoma priimtimumo (angl. *appropriateness*) pareiga, apimanti pareigą surinkti apie klientą aktualią informaciją ir pareigą atsižvelgiant į surinktą informaciją nuspręsti dėl investicijų priimtimumo. Reikalavimas pažinti savo klientą investicijų priimtimumui užtikrinti yra siauresnės apimties nei informacijos rinkimo reikalavimas investicijų tinkamumo tikslais, nes teikiant paslaugas, kurioms taikomas priimtimumo

reikalavimas, finansų tarpininko dalyvavimas kur kas pasyvesnis: vykdydamas kliento pavedimus finansų tarpininkas neturi pareigos nuspręsti, ar investicija atitinka kliento finansinę padėtį ir investavimo tikslus, tačiau jis privalo įspėti, jei investicija, atsižvelgiant į kliento patirtį ir žinias, jam yra netinkama (FPRĮ (teismo taikyta investavimo sandorių sudarymo metu įstatymo redakcija, galiojusi nuo 2008 m. lapkričio 15 d. iki 2009 m. balandžio 3 d.) 22 straipsnio 7–8 dalys).

Šioje byloje nustatyta, kad bankas, atsižvelgdamas į ieškovo pateiktą informaciją, anketoje įspėjo ieškovą, kad jam investiciniai fondai arba akcijos nėra tinkami instrumentai ir į juos investuoti nepatariama. Kasacinio teismo vertinimu, bylą nagrinėję teismai pagrįstai nusprendė, kad procesinė pareiga įrodyti, jog banko darbuotojas suteikė ieškovui investavimo rekomendaciją, prieštaraujančią nurodytai banko anketoje, t. y. rekomendavo investuoti į tam tikrus konkrečius investicinių fondų vertybinius popierius, šioje byloje tenka ieškovui (CPK 178 straipsnis). Tačiau vien ta aplinkybė, kad banko anketoje buvo nurodyta bendro pobūdžio rekomendacija ieškovui neinvestuoti į investicinius fondus, savaime nėra pakankama spręsti, kad banko darbuotojas nesuteikė ieškovui konsultacijos, pagal turinį atitinkančios investavimo rekomendaciją, dėl konkrečių investicinių instrumentų instrumentų, t. y. konkrečių investicinių fondų, kurių vienetus nusipirko ieškovas. Kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal FPRĮ 22 straipsnio nuostatas investicijų tinkamumo (priimtumo) pareiga finansų tarpininką saisto tiek teikiant investavimo rekomendacijas, tiek teikiant klientui kitas investicines paslaugas, tarp jų – priimant ir vykdamas pavedimus klientų sąskaita (FPRĮ 3 straipsnio 13 dalis). Kasacinis teismas nurodė, kad FPRĮ 22 straipsnio 7 dalis reikalauja įvertinti konkrečios investicinės paslaugos ir finansinės priemonės tinkamumą klientui, o šio straipsnio 8 dalis – pareigą įspėti klientą ar potencialų klientą apie tai, kad konkreti investicinė paslauga ar finansinė priemonė konkrečiam klientui ar potencialiam klientui nėra tinkama. Kasacinio teismo vertinimu, nors atsakovas pagrįstai pažymi, kad įstatyme nėra įtvirtintas draudimas finansų tarpininkui teikti investicines paslaugas, kurios klientui nėra tinkamos, tai gali būti daroma tik prieš tai tinkamai įspėjus klientą apie konkrečios investicinės paslaugos ar finansinės priemonės netinkamumą. Šios pareigos gali būti nesilaikoma tik tuo atveju, jei egzistuoja visos FPRĮ 22 straipsnio 10 dalyje nurodytos sąlygos, kurios šioje byloje nėra įgyvendintos.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal FPRĮ 22 straipsnio 8 dalį finansų tarpininko įspėjimas, kad konkreti finansinė priemonė klientui nėra tinkama, gali būti pateikiamas ir standartizuota forma, tačiau pateikdamas tokį įspėjimą finansų tarpininkas turi laikytis pareigos atskleisti informaciją. Kasacinio teismo praktikoje ne kartą pažymėta, kad pareiga atskleisti informaciją pažeidžiama, kai finansų tarpininkas klientui nesuteikia visos reikiamos informacijos arba ją suteikia netinkamai, t. y. nesilaikydamas informacijos pateikimo laiko, formos ar turinio reikalavimų. Sprendžiant dėl pareigos atskleisti informaciją galimo pažeidimo reikšmingas FPRĮ 22 straipsnio 3 dalyje nurodytas informacijos pateikimo tikslas – kad klientai galėtų suprasti siūlomų investicinių paslaugų ir finansinių priemonių esmę bei joms būdingą riziką ir galėtų priimti pagrįstus investicinius sprendimus. Rizikos mastas yra vienas svarbiausių aspektų, kuris turi būti atskleistas neprofesionaliajam investuotojui tam, kad būtų tinkamai įgyvendinta informacijos atskleidimo pareiga. Šis aspektas neprofesionaliajam investuotojui turi būti atskleistas aiškiai, išsamiai ir suprantamai.

Atsižvelgdamas į tai, kad FPRĮ 22 straipsnis aiškiai įtvirtina finansų tarpininko pareigą įspėti klientą apie konkrečios finansinės priemonės netinkamumą, kasacinis teismas pripažino teisiškai pagrįstais kasacinio skundo argumentus, jog atsakovo kaip finansų tarpininko pareigos ginčo atveju neapsiribojo abstrakčios investavimo rekomendacijos pateikimu (banko anketoje nurodymu, kad investiciniai fondai nėra tinkami instrumentai ieškovui), tačiau apėmė ir pareigą atskleisti investuotojui visą jam suprantamą informaciją apie konkrečių netinkamų finansinių priemonių, kurias nepaisydamas standartinio įspėjimo ketina pirkti investuotojas, individualią esmę ir jų rizikos laipsnį. Kasacinis teismas pažymėjo, kad procesinė pareiga įrodyti, jog priimant ir vykdamas ieškovo pavedimus ieškovui buvo atskleista jo ketinamų pirkti konkrečių investicinių fondų individuali esmė ir rizikos laipsnis, šioje byloje tenka ne ieškovui, o atsakovui (bankui). Be to, kasacinis teismas pažymėjo, kad net ir nesant sutartinės banko pareigos nuolat teikti informaciją apie vertybinių popierių vertės pasikeitimą (vertės sumažėjimą), tokia pareiga kyla iš profesinio

rūpestingumo ir lojalumo pareigų, kai tarp šalių egzistuoja fiduciariniai santykiai; tačiau banko pareiga papildomai įspėti klientą kyla tik atsiradus veiksniams, dėl kurių rizika itin išauga, lyginant su įprastine konkrečios investicinės paslaugos rizika.

Kadangi byla nagrinėjusių teismų išvados dėl atsakovo neteisėtų veiksmų, susijusių su pareigos atskleisti informaciją ir investicijų tinkamumo (priimtimumo) pareigos vykdymu, nebuvimo padarytos netinkamai paskirsčius šalims tenkančią įrodinėjimo naštą, o kitos atsakovo civilinės atsakomybės sąlygos, nenustačius atsakovo neteisėtų veiksmų, teismų iš esmės nebuvo vertinamos, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir byla grąžino šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-172-823/2021

Dėl tam tikrų projektavimo ir tyrinėjimo darbų rangos sutarčių (ne)vykdymo ypatumų

Ieškovė prašė teismo priteisti iš atsakovių skolą už atliktus darbus pagal dvi tyrimo-projektavimo rangos sutartis. Ieškovės teigimu, darbai pagal sutartis buvo atlikti ir atsakovėms perduoti sutartyse nustatytais terminais, todėl atsakovės nepagrįstai atsisakė už juos sumokėti. Lietuvos Aukščiausiajam Teismui byla grąžinus nagrinėti iš naujo, pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė ieškinį.

Šią byla pirmą kartą nagrinėjant kasacine tvarka Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad CK 6.652 straipsnio 4 dalies teisinis reguliavimas suponuoja, jog užsakovas rangos sutartiniuose santykiuose rangovui praleidus viso darbo galutinį terminą turi teisę atsisakyti priimti įvykdžius prievolę atliktą darbą ir pareikalauti iš rangovo atlyginti dėl terminio praleidimo padarytus nuostolius tik tuo atveju, jei darbų įvykdymas tokiomis sąlygomis užsakovui prarado prasmę. Pažymėtina, kad CK 6.652 straipsnio 4 dalis nenustato teisės apskritai atsisakyti sumokėti rangovui už šio atliktus ir perduotus darbus, jei užsakovas tuos darbus priėmė. Atsižvelgiant į tai, apeliacinės instancijos teismui buvo nurodyta išsiaiškinti, ar ieškovė, reikalaudama priteisti skolą, įvykdė pareigą įrodyti, kad ji tinkamai atliko ir atsakovėms nustatytais terminais bei tvarka perdavė tyrimo projektavimo darbų sutarties dalyką sudarančius darbus, nebuvo nustatyti darbų trūkumai, o jeigu jie buvo nustatyti, tuomet kad buvo laikomasi sutartimis nustatytų trūkumų šalinimo tvarkos ir dėl to atsakovėms atsirado pareiga sumokėti sulgytą darbų kainą.

Šioje byloje nustatyta, kad ieškovė tą pačią dieną sudarė dvi projektavimo ir tyrinėjimo darbų sutartis su atsakovėmis ir dar dvi sutartis atsakovės sudarė su trečiuoju asmeniu. Atsižvelgdamas į byla nagrinėjusio Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nurodymą, kad šios sutartys turėjo būti vertintos ne izoliuotai, o kartu, apeliacinės instancijos teismas nustatė, jog: visų 4 tyrimo projektavimo darbų (rangos) sutarčių bendras tikslas yra leidimų atlikti dviejų pastatų (dvaro rūmų ir kumetyno) tvarkybos darbus ir tvarkomuosius statybos darbus gavimas, ginčo sutartimis nebuvo ketinama išskirstyti darbus į savarankiškus etapus – projektinių pasiūlymų rengimo etapą ir projektavimo etapą, ieškovė neįrodė, kad jos atlikti darbai sudaro savarankišką objektą ir turi savarankišką tikslą. Nagrinėjant byla antrą kartą apeliacine tvarka ieškovės nebuvo paneigta ir pirmosios instancijos teismo nustatyta aplinkybė, kad po darbų trūkumų šalinimo ieškovės bei trečiojo asmens atlikti darbai bei dokumentai atsakovėms buvo perduoti tik 2017 m. lapkričio 16 d., t. y. praleidus sutartyse nustatytą terminą iki 2017 m. rugsėjo 18 d., o anksčiau atsakovėms buvo perduoti tik dokumentai pirminei peržiūrai. Byla nagrinėję teismai taip pat nustatė, kad užsakyti projektavimo darbai ir leidimų gavimas atsakovėms turėjo prasmę tiek, kiek šie darbai buvo būtini paraiškai teikti siekiant gauti paramą iš Europos Sąjungos fondų, projektavimo rangos tikslas ir terminas, kuris pasibaigė 2017 m. spalio 9 d., buvo šalių individualiai aptartas, byloje nėra duomenų, kad atsakovės galėtų pasinaudoti kokia nors kita analogiška parama. Kasacinis teismas konstatavo, kad byla nagrinėję teismai, nustatę, jog ieškovės bei trečiojo asmens atlikti darbai bei dokumentai atsakovėms buvo perduoti praleidus sutartyse nustatytą viso darbo atlikimo galutinį terminą ir dėl šios priežasties prarado prasmę atsakovėms, pagrįstai nusprendė, jog atsakovės turėjo teisę atsisakyti priimti šiuos darbus CK 6.652 straipsnio 4 dalies pagrindu.

Kasacinis teismas papildomai nurodė, kad projektavimo ir tyrinėjimo rangos sutarčiai taikytinas CK 6.659 straipsnis ir jame įtvirtinta bendroji rangovo pareiga nedelsiant įspėti užsakovą apie iš jo gautos medžiagos, kito turto ar dokumentų trūkumus, dėl kurių kyla grėsmė atliekamo darbo tinkamumui. Kasacinis teismas pažymėjo, kad CK 6.659 straipsnio 2 dalies nuostata yra platesnė nei CK 6.648 straipsnio 6 dalies nuostata, kadangi įtvirtina rangovo atsakomybę ne tik neįspėjus užsakovo apie jam perduotas medžiagos, bet ir kito iš užsakovo rangos sutarčiai vykdyti gauto turto ar dokumentų netinkamumą. Kita vertus, teisinės pasekmės, kurios kyla rangovui pagal CK 6.659 straipsnio 2 dalį ir CK 6.648 straipsnio 6 dalį, yra iš esmės tapačios: rangovas tokiu atveju yra atsakingas už darbo rezultato trūkumus, t. y. pripažįstama, kad rangos sutartis nebuvo tinkamai įvykdyta dėl rangovo kaltės. CK 6.648 straipsnio 6 dalis įtvirtina rangovo teisę reikalauti sumokėti už atliktus darbus tik tuo atveju, jei rangovas įrodo, kad medžiagų trūkumų negalima buvo pastebėti jas priimant iš užsakovo, t. y. CK 6.648 straipsnio 6 dalimi konkretizuojama rangovo atsakomybės apimtis tuo atveju, kai darbų rezultatas nebuvo pasiektas būtent dėl užsakovo perduotos medžiagos, o ne kitų dokumentų, trūkumų. Tuo tarpu tuo atveju, jei rangos sutarties rezultatas nebuvo pasiektas dėl kito iš užsakovo gauto turto ar dokumentų trūkumų, taikytina CK 6.659 straipsnio 2 dalis. Šioje byloje nustatyta, kad pagal tyrimo-projektavimo rangos sutartis būtent projektuotojas buvo atsakingas už statybą leidžiančio dokumento gavimą, pagal projektavimo darbų (rangos) sutartis žemės sklypo valdymo dokumentai buvo projektavimo darbų pagrindas, juos atsakovės turėjo pateikti dar iki projektavimo darbų pradžios, atsakovės dar 2017 m. birželio 8 d. kreipėsi į projektuotojus prašydamos, kad jie patikrintų, ar visi reikiami dokumentai yra pateikti, ir taip pat informuodamos, jog šiuo metu neturi nei žemės nuomos sutarties, nei valstybinės žemės nuomotojų sutikimo dėl statybų. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas pripažino teisiškai pagrįsta apeliacinės instancijos teismo išvadą, kad projektuotojas, nuo pat sutarčių sudarymo momento žinojęs, jog užsakovas neturi tvarkomųjų statybos darbų leidimui gauti būtinų žemės sklypo valdymo teisę patvirtinančių dokumentų, turėjo pareigą įspėti užsakovą apie esminius trūkumus, dėl kurių užsakytas tyrimo-projektavimo darbų (rangos) rezultatas nebus pasiektas, o to nepadaręs veikė savo rizika.

Kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-176-823/2021

Restruktūrizavimas

Dėl teisės skųsti pirmosios instancijos teismo nutartį, kuria patvirtintas restruktūrizavimo plano pakeitimas; teismo kompetencijos, vertinant ir tvirtinant restruktūrizavimo plano projektą; pagrindo nutraukti restruktūrizavimo bylą nustatymo

Restruktūrizuojamos bendrovės administratorė prašė teismo patvirtinti bendrovės restruktūrizavimo plano pakeitimą, kuriam pritarė kreditorių susirinkimas, ir kuriuo siekiama nustatyti hipoteka įkeisto turto perdavimo tvarką – turtą perduoti natūra hipotekos kreditoriams už ne mažesnę vertę negu hipotekos kreditoriaus nepadengtas reikalavimas, ir pratęsti terminą restruktūrizavimo planui įgyvendinti. Pirmosios instancijos teismas patvirtino restruktūrizavimo administratorės pateiktą restruktūrizuojamos bendrovės plano pakeitimą. Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo nutartį ir klausimą dėl restruktūrizavimo bylos nutraukimo perdavė pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Kasacinis teismas nurodė, kad pagal nuo 2020 m. sausio 1 d. įsigaliojusio Juridinių asmenų nemokumo įstatymo (toliau – JANĮ) 111 straipsnio, reglamentuojančio restruktūrizavimo plano tvirtinimą, 5 dalį, teismo nutarties patvirtinti restruktūrizavimo planą apskundimas restruktūrizavimo plano vykdymo nestabdo. JANĮ 112 straipsnyje nustatyta, kad restruktūrizavimo plano pakeitimai svarstomi ir tvirtinami tokia pačia tvarka, kaip ir restruktūrizavimo planas. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad JANĮ 111 straipsnio 5 dalyje iš esmės yra įtvirtinta teisė apskųsti pirmosios instancijos teismo nutartį, kuria patvirtintas restruktūrizavimo planas ar jo pakeitimai. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nurodyta teisės norma, įtvirtinanti teisę

apskūsti pirmosios instancijos teismo nutartį, kuria patvirtintas restruktūrizavimo planas ar jo pakeitimai, įsigaliojo nuo 2020 m. sausio 1 d., nes šiai normai nėra nustatyta vėlesnio įsigaliojimo išimtis. Kasacinis teismas pažymėjo, kad JANĮ 155 straipsnyje nustatyta išimtis, pagal kurią iki 2019 m. gruodžio 31 d. pradėtiems juridinių asmenų nemokumo procesams netaikomos šio įstatymo nuostatos, reguliuojančios kreditorių reikalavimų tenkinimo eilę ir tvarką, reiškia, kad kreditorių reikalavimų tenkinimo eilė ir tvarka tokiu atveju nustatoma pagal iki 2019 m. gruodžio 31 d. galiojusias materialiąsias ĮRĮ normas. Tačiau ši išimtis negali būti taikoma procesinei normai, įtvirtinusiai teisę apskūsti pirmosios instancijos teismo nutartį, kuria patvirtintas restruktūrizavimo planas ar jo pakeitimai. Kasacinis teismas sprendė, kad nepriklausomai nuo to, jog šios bylos atveju juridinio asmens nemokumo procesas pradėtas iki 2019 m. gruodžio 31 d., pirmosios instancijos teismo nutartis, kuria patvirtinti restruktūrizavimo plano pakeitimai, tarp jų ir susiję su kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarka, gali būti skundžiama pagal JANĮ nuostatas, todėl apeliacinės instancijos teismas neturėjo teisinio pagrindo nutraukti procesą, pradėtą pagal atskirąjį skundą dėl šio nutarties.

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad pagal suformuotą kasacinio teismo praktiką, teismo vaidmuo restruktūrizavimo plano bei jo pakeitimų svarstymo ir tvirtinimo procese neapsiriboja vien formaliu restruktūrizavimo plano ar jo pakeitimų, jo pateikimo teismui tvarkos atitikties įstatymo nuostatoms patikrinimu: teismas restruktūrizavimo plano bei jo pakeitimų tvirtinimo stadijoje turėtų patikrinti, ar restruktūrizavimo plane nustatytos priemonės yra proporcingos restruktūrizavimo tikslui, ar nėra neproporcingai ribojami ir pažeidžiami prieštaraujančių restruktūrizavimo plano projektui kreditorių interesai. Kasacinis teismas pažymėjo, kad aplinkybė, jog restruktūrizavimo plano pakeitimai yra įgyvendinti, nepašalina teismo teisės bei pareigos vertinti šių pakeitimų esmės, jų proporcingumo restruktūrizavimo tikslui, jų atitikties ne tik kreditorių daugumos, bet ir mažumos, balsavusios prieš tokius pakeitimus, interesams. Kasacinio teismo vertinimu, šios bylos atveju, nustatęs, kad restruktūrizavimo planas iš esmės nevykdomas, restruktūrizavimo procesas nėra efektyvus, o pakeitimai iš esmės nepakeičia restruktūrizuojamos bendrovės galimybių atsiskaityti su kreditoriais, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nusprendė, jog restruktūrizavimo planas prašomu pagrindu negali būti keičiamas. Kasacinis teismas pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismas taip pat pagrįstai nurodė, jog teismui nustatčius, kad bendrovės restruktūrizavimo planas nevykdomas arba vykdomas netinkamai, atsiranda tiek iki 2019 m. gruodžio 31 d. galiojusiame Įmonių restruktūrizavimo įstatymo 28 straipsnio 1 dalis 4 punkte, tiek šiuo metu galiojančiame JANĮ 114 straipsnio 1 dalies 3 punkte įtvirtintas teisinis pagrindas restruktūrizavimo bylą nutraukti.

Kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį galioti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-171-421/2021

Civilinio proceso teisė

Dėl procesinių dokumentų įteikimo fiziniam asmeniui tvarkos

Pareiškėja prašė teismo pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje užsienio arbitražo sprendimą. Lietuvos apeliacinis teismas tenkino pareiškėjos prašymą. Suinteresuotas asmuo (arbitražo proceso šalis) kasaciniame skunde nurodė, kad Lietuvos apeliacinis teismas išnagrino bylą jam nedalyvaujant, nors tinkamai jam nepranešė apie prašymo dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo nagrinėjimo datą ir laiką. Nežinodamas apie pareiškėjos prašymo nagrinėjimą, suinteresuotas asmuo negalėjo pateikti atsiliepimo į jį ir nurodyti Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalyje įtvirtintų užsienio arbitražo sprendimo nepripažinimo pagrindų.

Kasacinis teismas nurodė, kad CPK nėra nurodyta specialių taisyklių, kurių būtina laikytis pranešant arbitražo proceso šalims apie prašymo dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo nagrinėjimą, todėl šalims turi būti siunčiami pranešimai bendra CPK 117–132 straipsniuose nustatyta tvarka. Taigi, proceso dalyviui – fiziniam asmeniui pranešama apie vykstantį bylos nagrinėjimą, jo vietą ir laiką, taip pat įteikiami kiti procesiniai dokumentai gali būti

asmeniškai, jo atstovui, per kartu su juo gyvenantį pilnametį šeimos narį, per darbovietę arba įstatyme nurodytu atveju procesinius dokumentus paliekant adresato deklaruotoje gyvenamojoje vietoje.

Suinteresuotas asmuo kasaciniame skunde nurodė, kad Lietuvoje 2020 m. kovo 16 d. paskelbus karantiną, jis buvęs Pietų Afrikos Respublikoje (PAR), kurioje karantinas paskelbtas 2020 m. kovo 15 d., dėl to jis buvo priverstas likti šioje užsienio valstybėje ir kasacinio skundo rengimo metu taip pat buvo PAR. Suinteresuoto asmens deklaruotos gyvenamosios vietos adresu jo uošvei, kuri karantino laikotarpiu visuomet buvo namie, pareiškėjos prašymas ir kiti teismo iki bylos nagrinėjimo siųsti procesiniai dokumentai niekada nebuvo įteikti. Apie išnagrinėtą bylą jis sužinojo tik 2020 m. balandžio 18 d., kai jo uošvei buvo įteikta skundžiama nutartis.

AB Lietuvos paštas, atsakydamas į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo paklausimą, nurodė, kad nuo 2020 m. kovo 16 d. Lietuvoje paskelbto karantino laikinai keitėsi siuntų pristatymo tvarka, t. y. paprastosios bei registruotosios korespondencijos siuntos pristatomos į gavėjo gaunamųjų laiškų dėžutę. Jei siunta į gaunamųjų laiškų dėžutę netelpa, ji įteikiama pašte arba, jei ant siuntos nurodytas gavėjo telefono numeris ir jei yra galimybė, nukreipiama į savitarnos terminalą. Karantino metu už registruotosios siuntos priėmimą, išskyrus procesinius dokumentus, pasirašyti nereikia. Kontaktas su klientu šiuo atveju yra ne tik nebūtinai, bet ir draudžiamas. Dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 26 d. išsiųstos siuntos suinteresuotam asmeniui nurodyta, kad ji buvo palikta pašto (gaunamųjų laiškų) dėžutėje – 2020 m. kovo 28 d.

Kasacinis teismas konstatavo, kad pareiškėjos skundą nagrinėjęs teismas buvo sukklaidintas AB Lietuvos pašto įteikimo pranešime apie siuntą esančios žymos, jog siunta įteikta asmeniškai, todėl, remdamasis šiuo įrodymu, sąžiningai klydo konstatuodamas, kad suinteresuotam asmeniui pareiškėjos prašymas, pranešimas apie bylos nagrinėjimo datą, vietą ir laiką bei siūlymas pateikti atsiliepimą į pareiškėjos prašymą buvo įteikti asmeniškai. Šiuo atveju, teismui gražintame pranešime (pažymoje) nebuvo nurodyta, kad siunta palikta pašto dėžutėje, priešingai, buvo nurodyta, kad ji įteikta asmeniškai, nors tokios objektyvios galimybės Lietuvos Respublikoje paskelbto karantino metu nebuvo.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. kovo 14 d. nutarimu Nr. 207 paskelbus Lietuvos Respublikoje karantiną nuo 2020 m. kovo 16 d. 00 val. neliko objektyvios galimybės fiziniams asmenims siunčiamų pašto siuntų įteikti asmeniškai, pašto siuntos (esant tam fizinei galimybei) buvo (yra) paliekamos pašto (gaunamųjų laiškų) dėžutėse, dėl šios priežasties, kasacinio teismo vertinimu, sprendžiant dėl teismo siunčiamų procesinių dokumentų tinkamo įteikimo, turi būti vadovaujamosi CPK 123 straipsnio 3 dalimi ir jame įtvirtintu terminu. Nurodyta teisės norma įtvirtina, kad procesinis dokumentas šiuo atveju (neįteikus jo asmeniškai gavėjui, o palikus adresato deklaruojamoje gyvenamojoje vietoje) laikomas įteiktu praėjus trisdešimt dienų nuo pranešimo apie įteiktinus procesinius dokumentus palikimo adresato deklaruotoje gyvenamojoje vietoje. Kasacinis teismas pažymėjo, kad Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 26 d. pranešimas apie bylos nagrinėjimą buvo paliktas suinteresuoto asmens pašto dėžutėje 2020 m. kovo 28 d., taigi, remiantis CPK 123 straipsnio 3 dalimi, teismo pranešimas suinteresuotam asmeniui gali būti laikomas įteiktu tik 2020 m. balandžio 27 d. Skundžiama nutartis teisme priimta 2020 m. balandžio 16 d., t. y. skundžiama nutartis priimta nepaėjus trisdešimčiai dienų nuo pranešimo apie įteiktus procesinius dokumentus palikimo adresato deklaruotoje gyvenamojoje vietoje. Dėl šios priežasties nėra pagrindo spręsti, kad Lietuvos apeliacinis teismas, priimdamas skundžiamą nutartį, laikėsi CPK 123 straipsnio 3 dalyje įtvirtintų nuostatų ir tinkamai pritaikė procesinių dokumentų įteikimo fikciją.

Kasacinis teismas, konstatavęs, kad teismo siųstas pranešimas apie pareiškėjos prašymo nagrinėjimo laiką nebuvo tinkamai įteiktas suinteresuotam asmeniui, dėl to jis neteko galimybės pateikti atsiliepimo į pareiškėjos pateiktą prašymą pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimą, panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti šiam teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-160-916/2021

Dėl grupės ieškinio teisinio reguliavimo ir šių bylų proceso ypatumų

Pareiškėjai kreipėsi į teismą su prašymu įpareigoti grupės atstovą prijungti juos prie grupės ieškinio ir pateikti teismui jų duomenis. Pareiškėjai nurodė, kad grupės atstovas nesutiko papildyti grupės narių sąrašo į jį įtraukiant pareiškėjus, nes pareiškėjai neįvykdė grupės atstovo nurodytų sąlygų dėl žyminio mokesčio ir kitų grupės bylinėjimosi išlaidų išankstinio apmokėjimo. Pirmosios instancijos teismas atsisakė priimti pareiškėjų prašymą tuo pagrindu, kad teismas nėra įgaliotas spręsti asmenų įtraukimo į grupę klausimo, jei asmenys neįvykdė nustatytų reikalavimų, kartu nurodydamas, kad teismo nutartis yra neskundžiama. Apeliacinės instancijos teismas pirmosios instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Kasacinis teismas nurodė, kad šiam ginčui taikytini nuo 2015 m. sausio 1 d. įsigalioję CPK pakeitimai, nustatantys ginčų, nagrinėjamų pagal grupės ieškinio taisykles, nagrinėjimo ypatumus (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 49, 80, 182 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 261¹ straipsniu ir XXIV¹ skyriumi įstatymas). Tačiau, vėlesni nuo 2020 m. sausio 30 d. įsigalioję šio CPK skyriaus (2020 m. sausio 14 d. įstatymo Nr. XIII-2778 redakcija) grupės ieškinio reguliavimo pakeitimai ginčo atveju netaikytini.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad grupės ieškinio ypatumas yra tas, kad vienu ieškiniu sujungiami didelės grupės asmenų panašūs ar tapatūs reikalavimai. Lietuvoje pasirinktas grupės ieškinio modelis remiantis dalyvavimo principu (*opt-in* (įsitraukimo) principas). Tai reiškia, kad grupė yra individualizuojama ir grupės nariais gali būti tik asmenys, kurie pareiškia norą būti grupės nariais. Asmenys, siekiantys tapti grupės nariais, turi aktyviai išreikšti savo valią dėl tapimo grupės nariu. Tokių asmenų valia išreiškiama pateikiant pareiškimą grupės atstovui. Asmenys savo valią gali išreikšti patys arba per atstovą.

Kasacinis teismas konstatavo, kad asmenys, tiek įtraukti į grupę prieš grupės ieškinio pareiškimą teismui, tiek ir vėliau, pildant grupę, laikomi grupės nariais. Abiem atvejais grupės ieškinio byloje grupės nariai turi ieškovų procesinį statusą. Grupės narių įtvirtinimas ieškovų procesinėje padėtyje reiškia, kad visa finansinė našta ir rizika, susijusi su grupės ieškiniu, tenka visiems grupės nariams. Tai atsispindi ir CPK grupės ieškinį reglamentuojančiose normose, o konkrečiai imant – CPK 441⁴ straipsnio 4 dalyje, 441¹⁵–441¹⁷ straipsniuose, reglamentuojančiuose žyminį mokesčių grupės ieškinio byloje ir bylinėjimosi išlaidų paskirstymą grupės nariams. Kasacinis teismas pažymėjo, kad akivaizdu, jog tam tikri su byla susiję mokėjimai, pvz., kad ir žyminio mokesčio sumokėjimas, teisinių paslaugų, vertimo, kitų specialistų pasitelkimo išlaidos, turi būti atlikti tiek iki ieškinio pateikimo teismui, tiek ir vėliau vykstant grupės ieškinio bylos nagrinėjimui. Tai reiškia, kad grupės atstovas turi turėti finansinių išteklių, reikalingų atstovauti grupės narių interesams grupės ieškinio byloje. Tokie ištekliai, be kita ko, gali būti sukaupti ir išankstiniais grupės narių atliktais mokėjimais. Teisinis reguliavimas neįtvirtina draudimo ar ribojimų dėl išankstinių grupės narių atliekamų mokėjimų, kartu nedetalizuoja, kaip ir kokia tvarka tokie finansiniai ištekliai sukaupiami. Todėl kasacinis teismas darė išvadą, kad tokių išteklių sukaupimo ir naudojimo tvarka priklauso nuo grupės narių tarpusavio sutarimo ir yra vidaus grupės teisinių santykių elementas. Kita vertus, nurodytas teisinis reguliavimas suponuoja, kad toks sutarimas gali būti išreikštas ir grupės atstovo patvirtintu bylinėjimosi išlaidų paskirstymo tvarkos aprašu (CPK 441¹⁶ straipsnio 3 dalis). Grupės nariai savo sutikimą su atitinkama finansinių išteklių sukaupimo ir paskirstymo tvarka išreiškia pareikšdami savo sutikimą būti grupės nariais.

Kasacinis teismas nurodė, kad grupės ieškinio specifika lemia, jog grupės nariai yra tik formalūs ieškovai, o būtent grupės atstovas įgyvendina ieškovų teises ir pareigas, atsižvelgdamas į grupės interesus. Grupės atstovo vaidmuo grupės ieškinio byloje nėra tik formalus. Jam tenka atsakomybė už grupės suformavimą (jos pildymą), grupės ieškinio parengimą ir reikiamų veiksmų atlikimą iki grupės ieškinio pateikimo teismui, grupės advokato parinkimą, bendradarbiavimą su juo, bylos vedimo strategiją ir taktiką, savalaikį ir efektyvų procesinių dokumentų pateikimą teismui. Neatsitiktinai CPK nustato, kad grupės ieškinio byloje prie su bylos nagrinėjimu susijusių išlaidų, be CPK 88 straipsnio 1 dalyje nurodytųjų, priskiriamos ir grupės atstovo protingos ir būtinos išlaidos (CPK 441¹⁷ straipsnio 1 dalis). Grupės pildymo procese grupės atstovas taip pat atlieka tam tikras funkcijas ir jos nėra formalios: priima asmenų, siekiančių tapti grupės nariais,

pareiškimus, atlieka jų atitikimo būti grupės nariais patikrą tiek ir tų asmenų reikalavimų tapatumo ir panašumo, tiek ir kitame kontekste, atitinkamai, jeigu reikia, tikslina grupės narių sąrašą ir grupės ieškinį. Be to, tuo atveju, jei grupė yra nustačiusi pareigą atlikti išankstinius mokėjimus kaip tapimo grupės nariu sąlygą, grupės atstovas turi teisę pareikalauti, kad tokia pareiga būtų įvykdyta, o jei asmuo neįvykdo tokios pareigos, atsisakyti tokį asmenį įtraukti į grupę.

Kasacinis teismas konstatavo, kad asmens prisijungimas prie grupės, be kita ko, reiškia ir asmens sutikimą su grupės atstovo kandidatūra, pasitikėjimą juo. Asmens, siekiančio prisijungti prie grupės, nesutikimas su grupės atstovo nustatytais finansinėmis grupės ieškinio vedimo ar su grupės atstovo sudarytos sutarties su grupės advokatu sąlygomis iš esmės reiškia ir tai, kad asmuo nesutinka su paties atstovo priimamais sprendimais, juo nepasitiki, taigi nesutinka ir su paties atstovo kandidatūra. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad CPK nedetalizuoja tokios situacijos, kai grupės ieškinio byloje dalyvauja keli grupės atstovai, kuriais pasitiki tam tikras grupės narių skaičius, kai tokiu būdu grupės ieškinio byloje susiformuoja tam tikri pogrupiai. Kita vertus, tokių pogrupių egzistavimo CPK taip pat nedraudžia ir iš esmės nepaneigia, tuo labiau kad natūraliai tokia situacija, be kita ko, gali susiklostyti, jei būtų sujungiamos kelios grupės ieškiniių bylos. Vis dėlto, atsižvelgiant į nustatytą reguliavimą, nėra teisinio pagrindo tokiems pogrupiams susiformuoti grupės pildymo etape.

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad atsižvelgiant į grupės ieškinio specifiką, teismo vaidmuo grupės ieškinio byloje yra aktyvesnis nei nagrinėjant individualų ieškinį. Tačiau teismui įstatymu nėra suteikta kompetencija įpareigoti grupės atstovą ar grupės narius pakeisti grupės advokatą ar atitinkamai grupės atstovą, ar pačiam pakeisti grupės advokatą ar grupės atstovą, t. y. teismas nėra įgaliojtas kištis į grupės vidaus santykius ir už grupės atstovą ar narius nuspręsti, koks grupės advokatas ar grupės atstovas būtų tinkamiausias grupei. Atsižvelgiant į CPK 441⁷ ir 441⁸ straipsniuose nustatytą reguliavimą, tiek priimdamas pradinį grupės ieškinį, tiek ir patikslintą grupės ieškinį po grupės pildymo etapo, teismas sprendžia, ar grupės atstovo pateiktas grupės ieškinys ir suformuota grupė atitinka CPK nustatytus reikalavimus, tačiau teismui nėra suteikti įgalinimai savarankiškai spręsti klausimo dėl asmenų įtraukimo kaip grupės narių ar įpareigoti grupės atstovą įtraukti atitinkamus asmenis kaip grupės narius. Tokią išvadą patvirtina ir CPK 441⁷ straipsnio 8 dalis, nustatanti, kad, teismui priėmus šio straipsnio 5 dalyje nurodytą nutartį, asmenys, dėl svarbių priežasčių negalėję pasinaudoti teise tapti grupės nariais, turi teisę pateikti teismui motyvuotą prašymą prisijungti prie grupės. Teismas šį prašymą gali tenkinti tik tuo atveju, kai yra grupės atstovo ir atsakovo sutikimai. Atsakovo sutikimo nereikia tampant grupės nariu CPK 441¹⁰ straipsnyje nustatytu atveju. Šis reguliavimas reiškia, kad grupės atstovo sutikimas yra viena iš sąlygų teismui spręsti dėl asmens prašymo prisijungti prie grupės po galutinio grupės narių sąrašo patvirtinimo. Kasacinis teismas pažymėjo, kad finansinių išteklių sukaupimo ir paskirstymo tvarka ir jos sąlygų laikymasis nėra nustatyti kaip grupės ieškinio pareiškimo sąlyga. Atitinkamai teismui nėra suteikta kompetencija atlikti tokios sąlygos laikymosi (ar jos teisėtumo) patikrą grupės pildymo etape.

Kasacinis teismas konstatavo, kad tuo atveju, jei grupės atstovas piktnaudžiauja savo teise ir nepagrįstai nesutinka dėl asmenų įtraukimo į grupę, ypač atsižvelgiant į tai, kad grupės ieškiniu siekiama įtraukti kiek įmanoma daugiau asmenų į grupės ieškinį, ir taip, be kita ko, galimai sumažinti kitų grupės narių finansines sąnaudas, teismas sprendžia, ar grupės atstovas tinkamai atstovauja grupės narių interesams ir ar nėra būtinumo pasiūlyti grupės nariams pakeisti grupės atstovą (CPK 441¹¹ straipsnio 3 dalis).

Sprenddamas, ar teismo nutartis, kuria teismas atsisakė priimti pareiškėjų prašymą įpareigoti grupės atstovą prijungti pareiškėjus prie grupės ieškinio ir pateikti teismui jų duomenis, skundžiama apeliacine tvarka, kasacinis teismas nurodė, jog teisės normos tokios pirmosios instancijos teismo nutarties apskundimo atskiruojų skundu galimybės *expressis verbis* (tiesiogiai) neįvardija, todėl vertintina, ar tokia teismo nutartis, remiantis CPK 334 straipsnio 1 dalies 2 punktu, užkerta galimybę tolesnei bylos eigai. Kasacinis teismas sprendė, kad nėra pagrindo daryti išvadą, kad tokia teismo nutartis užkerta galimybę tolesnei bylos eigai. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismo nutartis, kuria teismas atsisakė priimti pareiškėjų

prašymą įpareigoti grupės atstovą prijungti pareiškėjus prie grupės ieškinio ir pateikti teismui jų duomenis, yra neskundžiama apeliacine tvarka.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį, nutraukė apeliacinį procesą ir paliko pirmosios instancijos teismo nutartį galioti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-170-1075/2021

Dėl teisme nepatikrinto reikalavimo įskaitymo į priešpriešinį reikalavimą, kuriam išduotas vykdomasis dokumentas

Pareiškėjas skolininkas skundė antstolio veiksmus, kuriais jis netenkino skolininko prašymo jo įskaityta suma atitinkamai sumažinti kreditorės (išieškotojos) reikalavimą vykdomojoje byloje, ir prašė teismo įpareigoti antstolį sumažinti iš skolininko išieškotojos naudai išieškoma sumą pareiškimu dėl skolos įskaitymo įskaityta suma. Skolininkas nurodė, kad jis informavo antstolį apie vienašalį įskaitymą, kurį jis atliko išsiųsdamas išieškotojai pranešimą apie išieškotojos skolos pagal atitinkamą sąskaitą faktūrą įskaitymą į vykdymo procese išieškotiną iš skolininko sumą. Skolininkas nurodė, kad išieškotoja dėl įskaitymo nepateikė prieštaravimų. Pirmosios instancijos teismas tenkino skolininko skundą. Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo nutartį ir skundą atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad antstolio atliekamas išieškotinių sumų įskaitymas pagal CPK 687 straipsnio 1 dalį nėra įskaitymas materialiosios teisės normų (CK 6.130–6.131 straipsnis) prasme, t. y. nėra prievolės šalies (šalių) valios, išreikštos įstatymo nustatyta tvarka, rezultatas. Įskaitymas vykdomo procese yra procesinis priverstinio vykdymo veiksmas (priemonė) (CPK 624 straipsnio 2 dalies 9 punktas); jį atlieka valstybės įgaliotas pareigūnas, kuriam valstybė yra suteikusi vykdomųjų dokumentų vykdymo, faktinių aplinkybių konstatavimo, dokumentų perdavimo ir kitas įstatymų nustatytas funkcijas. Kasacinis teismas pažymėjo, kad CPK normose nėra nustatyta draudimų vykdymo procese pačioms šalims atlikti įskaitymo ir apie tai informuoti vykdymo veiksmus atliekantį antstolį. Taigi, įskaitymas galimas ir CK, ir CPK normose nustatyta tvarka, tačiau CPK 687 straipsnio normoje reglamentuojama išimtinai antstolio veikla, kai jam pateikiami vykdomieji dokumentai dėl skolininko ir išieškotojo priešpriešinių pinigų sumų išieškojimo. Kasacinis teismas konstatavo, kad tokiu atveju, kai vykdomo proceso metu antstolis gauna informaciją apie skolininko atliktą įskaitymą, jis turi įvertinti gautą informaciją ir įsitikinti, ar skolininko prievolė (jos dalis) yra pasibaigusi CK 6.130 straipsnio 1 dalies pagrindu, o esant abejonių, CPK 589 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka kreiptis su prašymu į teismą, kad šis išaiškintų sprendimo vykdymo tvarką. Kasacinis teismas nurodė, kad šią bylą nagrinėję teismai, nagrinėdami skundą dėl antstolio veiksmų ir sprenddami, ar antstolis, atsisakydamas pripažinti, kad skolininko (pareiškėjo) prievolė išieškotojai yra pasibaigusi CK 6.130 straipsnyje nustatyta tvarka, elgėsi teisėtai ir neviršydamas jam suteiktų įgalinimų, vertino ir pasisakė, ar toks įskaitymas apskritai galimas materialiosios teisės prasme.

Kasacinio teismo vertinimu, ginčo atveju apeliacinės instancijos teismas pagrįstai rėmėsi teismų praktikoje pateiktu išaiškinimu, kad pagal CK 6.130 straipsnio 1 dalį vienašališkai negali būti įskaitomi tokie reikalavimai, kurie yra aiškiai nelygiaverčiai vykdytinumo ir akivaizdumo požiūriu, ir nusprendė, jog į reikalavimą, dėl kurio priimtas *res judicata* galią turintis teismo sprendimas ir kuris yra vykdomas proceso tvarka, negalima vienašališkai įskaityti reikalavimo, kurio vykdytinumas remiasi tik materialiosios teisės normomis ir dėl jo pagrįstumo nėra pasisakyta teismo tvarka. Tai sudarė pagrindą apeliacinės instancijos teismui pripažinti, kad antstolio veiksmai yra teisėti. Kasacinis teismas pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nevertino aplinkybės, jog šią bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, kitoje byloje teismo sprendimu skolininkui iš išieškotos priteista skola, atitinkanti skolininko pareiškimu įskaitytą sumą, kaip turinčios esminės reikšmės sprendžiant dėl antstolio veiksmų teisėtumo, nes skundžiamų teismui antstolio veiksmų atlikimo metu dar nebuvo teismo tvarka pasisakyta dėl vieno iš reikalavimų pagrįstumo, t. y. nebuvo pagrindo spręsti, kad abu reikalavimai buvo lygiaverčiai vykdytinumo ir apibrėžtumo požiūriu.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-185-701/2021

Darbo teisė

Dėl darbo sutarties, sudarytos laimėjus viešąjį konkursą, (ne)įsigaliojimo

Ieškovas ginčijo Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2017 m. liepos 3 d. įsakymą Nr. P-101, kuriuo buvo pripažinta pasibaigusia su ieškovu 2016 m. lapkričio 8 d. pasirašyta darbo sutartis. Ieškovas nurodė, kad jis dalyvavo konkurse į Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro (toliau – LNOBT) generalinio direktoriaus pareigas antrai (naujai) penkerių metų kadencijai ir šį konkursą laimėjo. Tuometinis kultūros ministras įsakymu priėmė jį į darbą ir sudarė ginčo darbo sutartį, kurioje sulygta, kad ieškovas priimamas dirbti LNOBT generaliniu direktoriumi penkerių metų laikotarpiui, sutartis įsigalioja 2017 m. liepos 17 d., ieškovas pradeda dirbti 2017 m. liepos 19 d. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai netenkino ieškovo reikalavimų. Kasacinėje instancijoje vienas esminių kilusių teisės aiškinimo klausimų buvo dėl 2016 m. DK 41 straipsnio 3 dalies ir DK 42 straipsnio 3 dalies santykio, t. y. ar tokiu atveju, kai su konkursą laimėjusiu asmeniu yra sudaryta darbo sutartis, tačiau šis darbuotojas dar nepradėjo dirbti ir sutartis neįsigaliojusi, darbdavys turi teisę atsisakyti tokios darbo sutarties, sumokėdamas darbuotojui kompensaciją, kitaip tariant, ar 2016 m. DK 42 straipsnio 3 dalis taikytina ir darbo sutarčiai, sudarytai su konkursą laimėjusiu asmeniu.

Spręsdamas nurodytą teisės klausimą kasacinis teismas pažymėjo, kad abi aktualios teisės normos yra tame pačiame kodekso II dalies „Individualieji darbo santykiai“ III skyriuje „Darbo sutarties sudarymas“. Kasacinis teismas nurodė, kad 2016 m. DK 41 straipsnis reglamentuoja darbo sutarties šalių ikisutartinius santykius, t. y. santykius iki darbo sutarties sudarymo ir jos įsigaliojimo. Ikisutartinių santykių buvimas savaime nereiškia, kad darbo sutartis tikrai bus sudaryta. Jie gali pasibaigti tiek darbo sutarties sudarymu, tiek ir jų šalims nesusitarus, t. y. nors darbo sutartis ir nebūtų sudaryta. Tačiau, šio straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nuostata, jog asmuo, laimėjęs konkursą, turi teisę reikalauti, kad su juo ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų būtų sudaryta darbo sutartis, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis. Šioje nuostatoje vartojamas žodžių junginys „asmuo, laimėjęs konkursą, turi teisę reikalauti, kad su juo <...> būtų sudaryta darbo sutartis“ ginčo aplinkybių kontekste aiškintinas kaip reiškiantis, kad ikisutartinių santykių su konkursą laimėjusiu asmeniu rezultatas, jeigu šis asmuo to pageidauja ar reikalauja, paprastai turi būti darbo sutarties sudarymas. Galimi atvejai, kai konkursą laimėjęs asmuo gali nebenorėti (pavyzdžiui, dėl pasikeitusios sveikatos būklės) sudaryti darbo sutarties ir dėl to ji nebus sudaryta. Kita vertus, pažymėtina ir tai, kad aptariamoje teisės normoje nėra įtvirtinta darbuotojo teisė reikalauti darbo sutarties sudarymo atitinkanti priešpriešinė darbdavio pareiga sudaryti darbo sutartį.

Kasacinis teismas konstatavo, kad pagal 2016 m. DK 42 straipsnyje įtvirtintą teisinį reglamentavimą, tol, kol darbuotojas faktiškai nepradėjo dirbti, t. y. kol darbo sutartis neįsigaliojo, tiek darbuotojas, tiek ir darbdavys paprastai gali, atitinkamai atvejais prisiimdami kompensacijos (žalos) atlyginimo mokėjimo prievolę, atsisakyti darbo sutarties, apie tai informuodami kitą šalį. Jie nėra saistomi šio kodekso II dalies „Individualieji darbo santykiai“ V skyriuje „Darbo sutarties pasibaigimas“ nustatytais darbo sutarties pasibaigimo pagrindais ir tvarka, darbo sutarties pasibaigimo (nutraukimo) institutas tokiai sutarčiai netaikytinas. Teisių ir pareigų pagal tokią darbo sutartį neegzistavimas siejamas su jos neįsigaliojimu, o ne su jos nutraukimu ar panaikinimu. Jeigu darbo sutartis buvo sudaryta, tačiau ji neįsigaliojo ne dėl darbuotojo kaltės, ir šis įrodo patyręs didesnę žalą, negu jo darbo užmokestis už sulygtą darbo laikotarpį, tačiau ne ilgesnį negu vienas mėnuo, ir (arba) įrodo patyręs neturtinės žalos, tai tokia patirta žala darbuotojo reikalavimu turi būti darbdavio kompensuojama. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad 2016 m. DK 42 straipsnis reglamentuoja teisinius santykius, atsirandančius darbo sutarties sudarymu pasibaigus

ikisutartiniais santykiais. Iki sutartiniai teisiniai santykiai nepatenka į šio straipsnio reglamentavimo sritį. Šio straipsnio 3 dalyje *expressis verbis* (aiškiais žodžiais; tiesiogiai) nėra nurodyta, kad joje įtvirtintas teisinis reglamentavimas taikytinas tik atitinkamoms darbo sutartims arba kad jis atitinkamoms darbo sutartims netaikytinas. Pastarojoje teisės normoje dėl darbo sutarties (sutarčių) pasisakyta universaliai ir nėra įtvirtinta jokių jos taikymo išimčių. Jos tikslas aiškintinas kaip įstatymo leidėjo siekis Darbo kodekso norma sureguliuoti darbo sutarties įsigaliojimo momentą ir sureguliuoti faktines situacijas, kai sudarius darbo sutartį kuri nors iš jos šalių persigalvoja dėl faktinio darbo pagal ją, pavyzdžiui, darbuotojas nustatytą darbo pradžios dieną neatvyksta į darbą, arba darbdavys tokią dieną atvykusiam darbuotojui nesuteikia darbo. Galima ir faktinė situacija, kai konkursą laimėjęs asmuo gali nebenerėti (pavyzdžiui, dėl pasikeitusios sveikatos būklės) faktiškai pradėti dirbti pagal sudarytą darbo sutartį. Kasacinis teismas išaiškino, kad 2016 m. DK 42 straipsnio 3 dalis taikytina ir darbo sutarčiai, sudarytai su konkursą laimėjusiu asmeniu.

Kasacinis teismas sprendė, kad šioje byloje aktualiai 2016 m. lapkričio 8 d. sudarytai darbo sutarčiai jos šalių valia nebuvus įsigaliojusiai iki 2017 m. liepos 1 d., įsigaliojus 2016 m. DK, jai (darbo sutarčiai) taikytinos šio kodekso 42 straipsnio 3 dalies nuostatos ir ji, ieškovui faktiškai nepradėjus pagal ją dirbti, kvalifikuotina kaip buvusi neįsigaliojusi ginčijamo įsakymo priėmimo metu. Jeigu sudaryta darbo sutartis neįsigaliojo, tai turi būti sprendžiama dėl kompensacijos (žalos) atlyginimo mokėjimo, o ne dėl jos užbaigimo darbo sutarties pasibaigimo pagrindais ir tvarka ar panaikinimo. Kasacinis teismas taip pat pripažino nepagrįstu ieškovo kasacinio skundo argumentą, kad ieškovas konkurso būdu įgijo specialią teisę, todėl jis turi teisę reikalauti prievolės įvykdymo natūra.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-159-701/2021

Dėl viešo konkurso organizatoriaus teisės atšaukti (panaikinti) konkurso rezultatus

Ieškovas ginčijo Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2017 m. gegužės 10 d. įsakymą Nr. P-84, kuriuo jis atšaukė (panaikino) ieškovo laimėto viešo konkurso į LNOBT generalinio direktoriaus pareigas (toliau – konkursas) rezultatus. Ieškovas kasaciniame skunde argumentavo, kad apeliacinės instancijos teismas, nurodydamas, jog konkurso organizatorius turi teisę bet kada atšaukti konkursą, klaidingai aiškino teisės normas. Kasaciniame teisme keliamas teisės klausimas dėl atsakovės Kultūros ministerijos teisės vienašališkai atšaukti (panaikinti) konkurso rezultatus, kai pagal juos darbo sutartis jau buvo sudaryta, tačiau dar nebuvo pradėta vykdyti.

Kasacinis teismas nurodė, kad ginčijamo įsakymo priėmimo metu galiojusios redakcijos 2002 m. DK normos reglamentavo konkursą, kaip vieną iš darbo sutarties prielaidų, taip pat darbuotojų priėmimo į darbą konkurso būdu pagrindus ir tvarką (šio kodekso 100, 101 straipsniai), tačiau jose nebuvo reglamentuojama, ar darbdavys turi teisę vienašališkai atšaukti (panaikinti) konkurso rezultatus, be kita ko, ir tokiu kaip šios bylos atveju, kai pagal konkurso rezultatus darbo sutartis jau buvo sudaryta, tačiau dar nebuvo pradėta vykdyti. DK normose nesant įtvirtintų specialiųjų taisyklių, reglamentuojančių šį santykį, pagal įstatymo analogiją taikytinos viešą konkursą reglamentuojančios CK normos (DK 9 straipsnio 2 dalis CK 1.1 straipsnio 3 dalis).

Kasacinis teismas konstatavo, kad tai, jog viešą konkursą reglamentuojančiose CK normose nėra tiesiogiai nurodyta dėl viešo konkurso rezultatų atšaukimo, nereiškia, kad viešo konkurso rezultatai negali būti atšaukti. Kai konkurso nugalėtojui nesuteikiama speciali teisė, tai reiškia, kad konkursą organizavęs asmuo išreiškia valią nesivadovauti konkurso rezultatais. Tokia valia gali būti išreiškia įvairia forma, be kita ko, ir formalizuotu konkursą organizavusio asmens sprendimu, kuriuo konstatuojamas konkurso rezultatų atšaukimas, panaikinimas ar pan. Kadangi įstatyme nėra nustatyta, kad konkurso organizatoriui draudžiama atšaukti (panaikinti) konkurso rezultatus, tai tokia formalizuota forma išreikšta konkursą organizavusio asmens valia savaime nevertintina kaip neteisėta, nors viešą konkursą reglamentuojančiose CK normose ir nėra tiesiogiai nurodyta dėl viešo konkurso rezultatų atšaukimo.

Kasacinis teismas sprendė, kad teisinių santykių apibrėžtumo, teisingumo ir protingumo principus atitiktų toks teisės aiškinimas, jog konkursą organizavęs darbdavys gali vienašališkai atšaukti (panaikinti) konkurso rezultatus ir tokie jo veiksmai sukelia teisinius padarinius, nors ir tokiu klausimu nėra priimtas įsiteisėjęs teismo sprendimas dėl konkurso rezultatų pripažinimo negaliojančiais. Konkursą organizavusiam darbdaviui atšaukus (panaikinus) konkurso rezultatus ir pritaikius su tuo susijusius teisinius padarinius, darbuotojui darbo ginčus nagrinėjančiuose organuose ginčijant atsiradusius teisinius padarinius ir teigiant apie konkurso rezultatų atšaukimo (panaikinimo) neteisėtumą ir nepagrįstumą, darbdaviui tenka pareiga įrodyti konkurso rezultatų atšaukimo (panaikinimo) teisėtumą ir pagrįstumą. Kasacinis teismas, pagal įstatymo analogiją *mutatis mutandis* taikydamas CK 6.948, 6.952 straipsnius, išaiškino, kad, galiojant 2002 m. DK, darbdavys tokiu kaip šios bylos atveju, kai pagal konkurso rezultatus darbo sutartis jau buvo sudaryta, tačiau dar nebuvo pradėta vykdyti, turėjo teisę vienašališkai atšaukti (panaikinti) konkurso rezultatus, tačiau ši teisė galėjo būti įgyvendinta ne darbdavio nuožiūra bet kada, t. y. jam naudojantis diskrecija, o tik egzistuojant pagrįstoms priežastims (pavyzdžiui, darbuotojo žinių apie save neatskleidimas, ypatingų aplinkybių paaiškėjimas).

Remdamasis išdėstytais argumentais, kasacinis teismas pripažino nepagrįsta apeliacinės instancijos teismo išvadą, kad konkurso organizatorius turi diskreciją bet kada atšaukti (panaikinti) konkurso rezultatus. Konstatavęs, jog, apeliacinės instancijos teismas nenustatė ir nevertino bylai teisingai išspręsti reikšmingų aplinkybių, susijusių su konkurso rezultatų atšaukimo (panaikinimo) priežastimis, todėl byla apeliacinės instancijos teisme nebuvo išnagrinėta visa apimtimi, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir perdavė bylą šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-159-701/2021

Dėl tam tikrų Profesionaliojo scenos meno įstatymo nuostatų taikymo viešą konkursą laimėjusiam asmeniui ir prieštaravimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai

Ginčo šalys nesutarė, ar ieškovui laimėjus viešą konkursą į LNOBT generalinio direktoriaus pareigas (toliau – konkursas), Lietuvos Respublikos kultūros ministro ginčo įsakymais galėjo atšaukti (panaikinti) ieškovo laimėto viešo konkurso rezultatus ir pripažinti pasibaigusia su ieškovu 2016 m. lapkričio 8 d. pasirašytą darbo sutartį. Ieškovas kasaciniame skunde teigė, kad apeliacinės instancijos teismas, taikydamas Profesionaliojo scenos meno įstatymo (toliau – PSMĮ) pakeitimo įstatymą, t. y. šiuo įstatymu įtvirtintas naujas PSMĮ (2017 m. gegužės 11 d. įstatymo Nr. XIII-363 redakcija, įsigaliojusi nuo 2017 m. liepos 1 d., galiojusi iki 2018 m. liepos 1 d.) nuostatas, susijusias su reikalavimu asmeniui atitikti nepriekaištingos reputacijos kriterijus, pažeidė *lex retro non agit* principą, reiškiantį, jog teisės aktų galia yra nukreipta į ateitį, įstatymų ir kitų teisės aktų grįžtamoji galia neleidžiama. Be to, ieškovo teigimu, apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai viešą konkursą laikė negaliojančiu pagal PSMĮ pakeitimo įstatymo 3 straipsnio 3 dalį, nepaisydamas to, kad Konstitucinis Teismas nurodytą įstatymo nuostatą pripažino prieštaraujančia Konstitucijai.

Kasacinis teismas nurodė, kad PSMĮ (redakcija nuo 2017 m. liepos 1 d. iki 2018 m. liepos 1 d.) 11 straipsnyje, be kita ko, įtvirtintos šios naujos nuostatos: nustatytas naujas reikalavimas nacionalinių, valstybinių ir savivaldybių teatrų ir koncertinių įstaigų vadovams, taip pat asmenims, pretenduojantiems eiti šias pareigas, – jie turi atitikti nustatytus nepriekaištingos reputacijos kriterijus; nustatytas specialus nacionalinio, valstybinio ar savivaldybės teatro ar koncertinės įstaigos vadovo atleidimo pagrindas – paaiškėjus, kad jis neatitinka nepriekaištingos reputacijos kriterijų; nustatytas maksimalus nacionalinių, valstybinių ir savivaldybių teatrų ir koncertinių įstaigų vadovų kadencijų skaičius.

Atsižvelgdamas į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. birželio 25 d. nutarimu byloje Nr. 6/2018 nurodytus išaiškinimus, kasacinis teismas konstatavo, kad įsigaliojusios PSMĮ (redakcija nuo 2017 m. liepos 1 d. iki 2018 m. liepos 1 d.) 11 straipsnio 2 dalies nuostatos, susijusios su reikalavimu asmeniui atitikti nepriekaištingos reputacijos kriterijus, taikytinos tiek pretendams į nacionalinio, valstybinio ar savivaldybės teatro ar koncertinės įstaigos vadovo

pareigas, kurie atrenkami konkurso būdu, tiek, atsižvelgiant į darbo santykių tęstinį pobūdį, tokių teatrų ir koncertinių įstaigų vadovams, tiek ir, atsižvelgiant į teisinių santykių tęstinį pobūdį, iki jų (nuostatų) įsigaliojimo įvykusio konkurso į tokio teatro ar koncertinės įstaigos vadovo pareigas nugalėtojui, nepradėjusiam eiti pareigų. Jų taikymu sudaromos prielaidos įvertinti kiekvieno nacionalinio, valstybinio ar savivaldybės teatro ar koncertinės įstaigos vadovo, taip pat iki jų (nuostatų) įsigaliojimo įvykusio konkurso į tokio teatro ar koncertinės įstaigos vadovo pareigas nugalėtojo, nepradėjusio eiti pareigų, individualią situaciją, siekiant užkirsti kelią eiti (pradėti eiti) tokias pareigas asmenims, kurie neatitinka nustatytų nepriekaištingos reputacijos kriterijų. Aptariamų įstatymo nuostatų aiškinimas taip, kad jos taikytinos iki jų įsigaliojimo pareigas pradėjusiems eiti nacionalinių, valstybinių ar savivaldybių teatrų ar koncertinių įstaigų vadovams, tačiau netaikytinos iki jų (nuostatų) įsigaliojimo įvykusio konkurso į tokio teatro ar koncertinės įstaigos vadovo pareigas nugalėtojui, nepradėjusiam eiti pareigų, neatitiktų asmenų lygybės prieš įstatymą, teisingumo principams, reikštų konkurso nugalėtojo, nepradėjusio eiti pareigų, privilegijuotos padėties, nesant tam teisėto pagrindo, nustatymą, prieštarautų įstatymo leidėjo siekiui, dėl kurio aptariamomis įstatymo nuostatomis yra įtvirtintas nepriekaištingos reputacijos reikalavimas.

Kasacinis teismas taip pat išaiškino, kad LNOBT generalinio direktoriaus pareigos PSMĮ (redakcija nuo 2017 m. liepos 1 d. iki 2018 m. liepos 1 d.) 11 straipsnio 2 dalies 5 punkto prasme priskirtinos skiriamoms pareigoms ir pagal šią teisės normą, jeigu asmuo yra atleistas iš LNOBT generalinio direktoriaus pareigų dėl darbo pareigų pažeidimų ir nuo atleidimo iš pareigų dienos nepraėjo 3 metai, tai šis asmuo nelaikomas nepriekaištingos reputacijos, t. y. neatitinka nepriekaištingos reputacijos kriterijų.

Šioje byloje nustatyta, kad ieškovo ginčijamo 2017 m. liepos 3 d. įsakymo Nr. P-101, kuriuo buvo pripažinta pasibaigusi su ieškovu 2016 m. lapkričio 8 d. pasirašyta darbo sutartis, priėmimo metu, remiantis PSMĮ 11 straipsnio 2 dalies 5 punktu, ieškovas neatitiko nepriekaištingos reputacijos kriterijų. Kasacinis teismas sprendė, kad apeliacinės instancijos teismas, šioje byloje ginčui išspręsti taikydamas PSMĮ 11 straipsnio 2 dalies nuostatas, *lex retro non agit* principo nepažeidė.

Konstitucinis Teismas 2019 m. birželio 25 d. nutarimu byloje Nr. 6/2018 pripažino, kad PSMĮ pakeitimo įstatymo 3 straipsnio 3 dalis tiek, kiek joje nustatyta, kad iki šio įstatymo įsigaliojimo surengtas konkursas nacionalinio, valstybinio ar savivaldybės teatro ar koncertinės įstaigos vadovo pareigoms laikomas negaliojančiu, jeigu konkurso nugalėtojas buvo nustatytas, tačiau nepradėjo eiti pareigų, prieštarauja Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Konstitucinio Teismo nurodytame nutarime taip pat pateiktas išaiškinimas, kad, pripažinus PSMĮ pakeitimo įstatymo 3 straipsnio 3 dalį atitinkama apimtimi prieštaraujančia Konstitucijai, savaime neatkuriamą iki PSMĮ pakeitimo įstatymo įsigaliojimo buvusi teisinė padėtis, t. y. savaime neatkuriami prieštaraujančiu Konstitucijai teisiniu reguliavimu panaikinti iki PSMĮ pakeitimo įstatymo įsigaliojimo įvykusių konkursų rezultatai. Kasacinio teismo vertinimu, šis išaiškinimas turi būti suprantamas kaip reiškiantis, kad teismas, nagrinėdamas reikalavimą dėl antikonstituciniu pripažinto įstatymo pagrindu priimtų sprendimų panaikinimo, be kita ko, turi įvertinti pagal PSMĮ pakeitimo įstatymo 3 straipsnio 3 dalį pripažintų negaliojančiais konkursų ir iš naujo surengtų konkursų į nacionalinių, valstybinių ar savivaldybių teatrų ar koncertinių įstaigų vadovų pareigas nugalėtojų interesus ir teisėtus lūkesčius, taip pat minėtų konkursų organizavimo ir vykdymo aplinkybes. Tai reiškia, kad tokius sprendimus priėmęs subjektas, siekdamas, kad teismas jų nepanaikintų, turi įrodyti, jog šie sprendimai, nors ir priimti antikonstitucinio įstatymo pagrindu, iš esmės yra pagrįsti, atsižvelgiant į konkurso organizavimo ir vykdymo aplinkybes, jo nugalėtojų interesus ir teisėtus lūkesčius. Be to, tokį ginčą nagrinėjantis teismas turi įvertinti, ar ginčijamų sprendimų panaikinimas pažeistų iš naujo surengtų konkursų į nacionalinių, valstybinių ar savivaldybių teatrų ar koncertinių įstaigų vadovų pareigas nugalėtojų interesus ir teisėtus lūkesčius.

Šioje byloje apeliacinės instancijos teismas, atsižvelgdamas į minėtame Konstitucinio Teismo nutarime pateiktus išaiškinimus ir nurodytas tirtinas aplinkybes, tyrė, nustatinėjo ir vertino

aplinkybes, susijusias su ieškovo interesais ir teisėtais lūkesčiais, atsižvelgdamas į dalyvaujančių asmenų pateiktas rašytines nuomones dėl šio nutarimo reikšmės apeliacinio skundo nagrinėjimui ir bylos baigčiai. Byla apeliacinės instancijos teisme nagrinėta žodinio proceso tvarka, suteikiant galimybę dalyvaujantiems byloje asmenims išdėstyti savo argumentus. Kasacinis teismas darė išvadą, kad aplinkybės, susijusios su ieškovo (ne)atitiktimi nepriekaištingos reputacijos kriterijams, yra susijusios su ieškovo interesų ir teisėtų lūkesčių įvertinimu, taigi vertintinos kaip turinčios reikšmės bylai teisingai išspręsti, jos galėjo ir turėjo būti tiriamos, nustatomos ir vertinamos apeliacinės instancijos teisme. Remdamasis išdėstytais argumentais, kasacinis teismas nusprendė atmesti ieškovo kasacinio skundo argumentus, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai tyrė, analizavo bei vertino aplinkybes, susijusias su ieškovo (ne)atitiktimi nepriekaištingos reputacijos kriterijams, kurios nebuvo nurodytos ginčo įsakymuose, ir tokiu būdu pažeidė esminę Konstitucijos saugomą teisę į teisingą procesą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-159-701/2021

Dėl išbandymo sąlygos nustatymo darbo sutartyje, sudarytoje tarp iš valstybės biudžeto finansuojamos įstaigos ir jos konkurso būdu atrinkto darbuotojo

Ieškovas (buvęs darbuotojas), nesutikdamas su darbo ginčų komisijos sprendimu, teismo prašė, be kitų reikalavimų, pripažinti jo atleidimą iš darbo neteisėtu. Ieškovas nurodė, kad su juo pasirašytą darbo sutartį nutraukė atsakovas (buvęs darbdavys), vadovaudamasis DK 36 straipsnio 3 dalimi ir 65 straipsniu, dėl to, kad darbo bandomuoju laikotarpiu ieškovo rezultatus laikė nepatenkinamais. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė ieškinį. Ieškovas kasaciniame skunde nurodė, kad išbandymo sąlyga į ginčo darbo sutartį yra įtraukta neteisėtai, pažeidžiant DK 41 straipsnio 3 dalies ir Konkurso valstybės ir savivaldybių įmonėse, iš valstybės, savivaldybių ir Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetų bei iš kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų finansuojamose valstybės ir savivaldybių įstaigose ir viešosiose įstaigose, kurių savininkė yra valstybė ar savivaldybė, organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. birželio 21 d. nutarimu Nr. 496 „Dėl Lietuvos Respublikos darbo kodekso įgyvendinimo“ (toliau – ir Aprašas), nuostatas.

Kasacinis teismas nurodė, kad 2016 m. DK 36 straipsnis leidžia darbo sutarties šalims susitarti dėl išbandymo. Šis straipsnis nenustato jokių specialių taisyklių, susitarimo sąlygų tam atvejui, kai darbuotojai yra parenkami konkurso būdu. Šis straipsnis nenustato ir jokio draudimo sutarties šalims susitarti dėl išbandymo atsižvelgiant į tai, kad darbuotojai yra parenkami konkurso būdu. Tokio draudimo nenustato nei DK 41, nei kiti DK straipsniai. Įvertinęs įstatymų leidėjo aiškinamajame rašte nurodytus ketinimus, kasacinis teismas darė išvadą, kad iki 2016 m. DK įsigaliojimo galiojusiam teisiniame reguliavime buvusio draudimo susitarti dėl išbandymo asmenims, parenkamiems konkurso būdu, panaikinimas yra viena iš įstatymo leidėjo ketinimo liberalizuoti darbo santykių reglamentavimą išraiškų. Kasacinis teismas konstatavo, kad net ir tuo atveju, jei darbuotojas yra parenkamas konkurso būdu, šalys, sudarydamos darbo sutartį, taip pat yra laisvos sulygti dėl išbandymo laikotarpio sąlygos. Šios išvados nepaneigia DK 41 straipsnio 3 dalies, reguliuojančios ikisutartinius darbo sutarties šalių teisinius santykius, nei Aprašo nuostatos.

Kasacinis teismas nurodė, kad, bylos faktiniais duomenimis, ginčo darbo sutartyje išbandymo laikotarpio sąlyga yra nustatyta abiejų šalių naudai ir būtent ja pasinaudojo atsakovas. Duomenų, kad ieškovas minėtą sąlygą prisiėmė dėl suklydimo, spaudimo ar esant kitoms aplinkybėms, dariusioms įtaką jo tikrajai valiai, byloje nėra ir tokių aplinkybių buvimo ieškovas neįrodinėjo. Kasacinis teismas sprendė, kad nėra jokio pagrindo teigti, jog atsakovas išbandymo laikotarpio sąlygą taikė nepagrįstai.

Remdamasis išdėstytais argumentais ir atsižvelgdamas į tai, kad ieškovas neginčijo visų pagrindų, kurių kompleksinis įvertinimas nulėmė neigiamą jo darbo rezultatų įvertinimą, kasacinis teismas sprendė, kad vadovaujantis kasacinio skundo argumentais nėra pagrindo naikinti

skundžiamus teismų procesinius sprendimus, ir paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-179-1075/2021

Dėl darbdavio patirtų darbuotojo mokymo ar kvalifikacijos tobulinimo išlaidų atlyginimo sąlygų

Ieškovė (darbdavė) nurodė, kad ginčo šalys, be kitų sąlygų, jų sudarytoje darbo sutartyje įtvirtino susitarimą dėl mokymo išlaidų, darbdavio patirtų per paskutinius vienerius darbo metus, atlyginimo, jeigu sutartis nutraukiama darbuotojo pareiškimu be svarbios priežasties ar darbdavio iniciatyva dėl darbuotojo kaltės. Ieškovė taip pat nurodė, kad ginčo darbo sutartį nutraukė pagal atsakovės (darbuotojos) prašymą, todėl nurodyto susitarimo pagrindu atsakovė privalo ieškovei atlyginti jos dalyvavimo 4 renginiuose (tarptautinėse mugėse ir konferencijoje) išlaidas per vienerių metų laikotarpį iki darbo sutarties nutraukimo. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė nurodytą ieškovės reikalavimą. Kasaciniame teisme kilo ginčas dėl darbuotojo, savo iniciatyva be svarbių priežasčių nutraukusio darbo sutartį, pareigos atlyginti darbdaviui išlaidas, jo turėtas darbuotojo mokymui ar kvalifikacijos tobulinimui.

Kasacinis teismas nurodė, kad naujojo (2016 m.) Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – DK), įsigaliojusio nuo 2017 m. liepos 1 d., 37 straipsnio nuostatos mokymo išlaidų atlyginimo klausimą reglamentuoja detaliau ir plačiau nei 2002 m. DK. 2016 m. DK 37 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad darbo sutarties šalys gali susitarti dėl darbdavio turėtų darbuotojo mokymo ar kvalifikacijos tobulinimo išlaidų atlyginimo sąlygų, kai darbo sutartis nutraukiama darbdavio iniciatyva dėl darbuotojo kaltės arba darbuotojo iniciatyva be svarbių priežasčių. Įstatyme griežtai apibrėžtas ne tik terminas, už kurį darbdavys gali reikalauti mokymo išlaidų atlyginimo (paskutiniai dveji metai iki darbo sutarties pasibaigimo arba iki trejų metų kolektyvinėje sutartyje nustatytais atvejais (DK 37 straipsnio 3 dalis)), bet ir atlygintinų išlaidų pobūdis – pagal DK 37 straipsnio 2 dalį atlygintos gali būti tik išlaidos, susijusios su darbuotojo žinių ar gebėjimų, viršijančių darbo veiklai keliamus reikalavimus, suteikimu. Susitarime gali būti nustatyta, ar į mokymo ar kvalifikacijos tobulinimo išlaidas įskaičiuojamos kitos komandiruotės išlaidos (kelionės, nakvynės ir kita).

Kasacinis teismas konstatavo, kad darbuotojo pareiga atlyginti darbdavio patirtas mokymo išlaidas turėtų atsirasti tuomet, jei darbuotojas, kuris ir be apmokymų ar kvalifikacijos kėlimo yra tinkamas eiti pavestas funkcijas, įgyja papildomų žinių ar gebėjimų, viršijančių jo atliekamam darbui (funkcijoms) keliamus reikalavimus (kompetenciją), kurie suteikia papildomos vertės darbuotojui darbo rinkoje, padidina darbuotojo vertę. Vien tik vykdant DK 29 straipsnyje nustatytą darbdavio pareigą apmokyti darbuotoją dirbti tiek, kiek tai būtina jo darbo funkcijai atlikti, bei imtis priemonių darbuotojų kvalifikacijai ir jų profesionalumui, gebėjimui prisitaikyti prie besikeičiančių verslo, profesinių ar darbo sąlygų didinti, darbdavio patirtos darbuotojo mokymo ar kvalifikacijos tobulinimo išlaidos neturėtų būti vertinamos kaip susijusios su darbuotojo žinių ar gebėjimų, viršijančių darbo veiklai keliamus reikalavimus, suteikimu, taip pat atlygintinomis nelaikytinos ir darbo funkcijų vykdymo išlaidos, darbuotojui vykstant į tarnybinę komandiruotę. Kasacinis teismas pažymėjo, kad byloje dėl darbdavio patirtų darbuotojo mokymo ar kvalifikacijos tobulinimo išlaidų atlyginimo darbdaviui tenka pareiga įrodyti, kad darbuotojui buvo suteiktos žinios, atitinkančios DK 37 straipsnio 2 dalyje nustatytus kriterijus, t. y. turi būti įrodyti du palyginamieji dalykai: kokios žinios reikalingos darbuotojo darbo funkcijoms atlikti ir tai, kad mokymuose darbuotojui suteiktos žinios buvo aukštesnio lygio, nei reikalingos tiesioginėms funkcijoms vykdyti.

Kasacinis teismas laikė pagrįstomis bylą nagrinėjusių teismų išvadas, kad ieškovė neįrodė, jog jos prašomos priteisti išlaidos, susijusios su atsakovės dalyvavimu nurodytuose renginiuose ir verslo konferencijose, atitinka DK 37 straipsnio 2 dalies nuostatas, t. y. kad jie suteikė atsakovei žinių ar gebėjimų, viršijančių darbo veiklai keliamus reikalavimus. Dalyvavimas tokio pobūdžio renginiuose yra svarbus siekiant užmegzti kontaktus su potencialiais klientais, konferencijos ir

parodos buvo susijusios su atsakovės tiesioginiu darbu ir darbo funkcijų vykdymu, jose įgytos žinios taip pat buvo tiesiogiai panaudojamos atsakovės darbe.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad kvalifikacijos pakėlimą patvirtinantys sertifikatai ar kitokie pažymėjimai yra tik kaip viena iš galimų įrodinėjimo priemonių, galinčių patvirtinti darbuotojui suteiktas žinias. Analogiškai ir atskiri darbdavio priimti dokumentai dėl darbuotojo dalyvavimo mokymuose pagrindo taip pat galėtų būti viena iš įrodinėjimo priemonių, patvirtinančių darbuotojo mokymų poreikį ir jų turinį. Tačiau kasacinis teismas pažymėjo, kad nurodyti dokumentai nėra privaloma rodinėjimo priemonė šios kategorijos bylose.

Remdamasis išdėstytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo sprendimą nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-174-701/2021

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt